

Criterion I : Curricular Aspects

Bharatiya Seva Sadan's **Smt. Radhadevi Goenka College for Women**

NAAC Reaccredited Grade B+ with CGPA 2.71

Junior, Senior & Postgraduate Multi Disciplinary College

Affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati . (M.S.)
(Certified Minority Institution)

1.3.1 Institution integrates crosscutting issues to Professional Ethics, Human Values, Environment and Sustainability into the curriculum

Crosscutting – issues into the curriculum **(Supporting Documents-1)**

Sr. No.	List of Programs
1.	B.A. 1. Economics 2. Philosophy 3. English 4. Marathi 5. Sanskrit 6. History 7. Sociology 8. Political Science 9. Home Economics 10. Music M.A. (History) M.A. (Sociology)
2.	B.A., B.Com., B.Sc., B.B.A., B.C.A. (Environmental Studies)
3.	B.Sc.
4.	M.Sc. (Home Science)
5.	B.Com.
6.	M.Com.

Criterion I : Curricular Aspects

Estd. 1965

NAAC Reaccredited Grade B+ with CGPA 2.71

Bharatiya Seva Sadan's

Smt. Radhadevi Goenka College for Women

Junior, Senior & Postgraduate Multi Disciplinary College

Affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati . (M.S.)

(Certified Minority Institution)

CERTIFICATE

This is to certify that the documents attached in Criterion I
Curricular Aspects are verified and found correct to the best of my
knowledge.

Dr. Devendra Vyas

Principal
PRINCIPAL

Smt. Radhadevi Goenka College
For Women, AKOLA.

Jr. College - Index 01.01.007 | UDISE - 27050117185 | College Code - 207

Near Neheru Park, Murtijapur Road, Akola 444001

☎ 0724 245 0905 ✉ info@rdgakola.ac.in 🌐 rdgakola.ac.in

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Economics)

Bharatiya Seva Sadan's
**Smt. Radhadevi Goenka College For
Women**

NAAC Reaccredited Grade - B with CGPA - 2.71
(Certified Minority Institution)

Department of Economics

Dr. Nitin D. Chaudhari

Assistant Professor & Head

Date :

Integrates Crosscutting Issues

Sr. No.	Class	Subject	Semester	Name of Chaptre	Area
1	B.A. I	Economy of Maharashtra	Sem-II	Industry and Infrastructure in Maharashtra	Professional Ethics
2				Farmer Suicides	Human Value
3	B.A. II	Banking	Sem IV	Banking	Professional Ethics
4	B.A. III	Indian Economy	Sem-V	Environment and Pollution	Environment

Dr. Nitin Chaudhari
Head Department of Economics

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 323

Appendix – 'C'

Syllabus B.A.
Subject : Economics

Paper Pattern for All Six Semester
(Semester-I to Semester-VI)

Theory : 80 Marks
Int.Ass. : 20 Marks

Instructions :

- All Questions are Compulsory
- All question carry Equal Marks (Each Question SIXTEEN Marks)

- Student will have to Solve TWO Long Question from Any Two of the Five Units. Each of these broad Question carry SIXTEEN Marks. (Internal Choice is Available)

2 x 16 = 32

- Student will have to Solve EIGHT Short Question in all choosing four Question from Each of the Two units out of the Total Five. Each Short Question Carries Four Marks (Internal Choice is Available)

8 x 4 = 32

- Student will have to Solve EIGHT Multiple Choice Type Question from Any One of the five units. Each of these Questions Carries Two Marks.

8 x 2 = 16

Total = 80

Internal Examination : 20 Marks

- Viva- Voce - 10 Marks
- Assignments - 10 Marks

B.A. Part-II
Semester-III
Macro Economics
(Implemented from 2018-2019 Session)

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I Introduction to Macro Economics :

- Macro Economics : Definition, Importance and Limitations
- National Income : Concept of National Income, GNP, NNP, GDP, NDP and Per-Capita Income
- Methods and Difficulties in Measurement of National Income.

Unit-II Money and Value of Money :

- Barter System : Meaning, and Difficulties in Barter System.
- Money : Definition, Features and Functions
- Value of Money : Meaning of Value of Money, Fishers Quantity Theory of Money

Unit-III Inflation and Deflation

- Inflation : Definition, Causes and Effect
- Deflation : Definition, Causes and Effect
- Dis-inflation and Reflation : Definition and Instrument's

Unit-IV Output and Employment

- Say's Law of Market
- Consumption Function : Average and Marginal Propensity to Consume, Factors Influencing Consumption Function.
- Investment Multiplier : Definition, Leakages (Limitations) and Importance, Types of Investment (Induced and Autonomous Investment)

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 324

Unit-V International Trade

- 5.1 International Trade : Meaning of Inter-Regional and International Trade, Difference between Inter- Regional and International Trade, Importance of the Study of International Economics.
- 5.2 Recardo's Comparative Cost Theory of International Trade
- 5.3 Advantages and Disadvantages of International Trade

Recommended Books :

- 1) Gupta S.B. (1994) Monetary Economics, S. Chand and Co. Delhi
- 2) Heller, H.R. (1968) International Monetary Economics Prentice Hill, India
- 3) झिंगन एम.एल. समष्टी अर्थशास्त्र, वृंदा पब्लिकेशन, प्रा. लि. दिल्ली
- 4) सेठ एम.एल. मॅक्रो इकॉनॉमिक्स, लक्ष्मी नारायण अग्रवाल एज्युकेशनल पब्लिकेशन, आग्रा
- 5) डॉ. माहोरे रा.य. समष्टी अर्थशास्त्र, हिमालय पब्लिकेशन, हाऊस, मुंबई
- 6) प्रा. नांदे, प्रा. महाजन, समग्रलक्ष्मी अर्थशास्त्र, मंगेश प्रकाशन, नागपूर
- 7) डॉ. राजपूत करमसिंग, स्थूल अर्थशास्त्र, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर २०१६
- 8) डॉ. जी.एन. झामरे, स्थूल अर्थशास्त्र, पिंपलापुरे अॅण्ड कं. पब्लिशर्स, नागपूर

B.A. Part-II Semester-IV Banking

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I Commercial Bank

- 1.1 Bank : Meaning and Types
- 1.2 Commercial Bank : Definition and Functions
- 1.3 Credit Creation: Meaning, Process, Sources and Limitations of Credit Creation of Commercial Bank

Unit-II Central Bank

- 2.1 Central Bank: Definition and Functions Definition and Importance of
- 2.2 Credit Control : Meaning, Quantitative and Qualitative Measures of Credit Control.
- 2.3 Monetary Policy OF RBI : Objectives and Limitations.

Unit-III Co-operative Banks and NABARD

- 3.1 Co-operative Bank : Meaning and Types
- 3.2 Co-operative Bank : Objectives and Functions.
- 3.3 NABARD : Definition, Objectives and Functions
- 3.4 Co-operatives Societies : Objectives and Functions

Unit-IV IMF and World Bank

- 3.1 International Monetary Fund (IMF) : Objectives, Importance and Functions.
- 3.2 World Bank (IBRD) : Objectives, Importance and Functions.
- 3.3 World Trade Organization (WTO) : Objectives, Importance and Functions

Unit-V Recent Services in Banking Sector

- 5.1 ATM
- 5.2 Debit Card
- 5.3 Credit Card
- 5.4 E-Marketing
- 5.5 Cashless Transactions
- 5.6 Mobile Banking
- 5.7 E-Wallets
- 5.8 Core Banking
- 5.9 RTGS and NEFT

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 325

Recommended Books :

1. Frederic S. Mishkin: The Economics of Money, Banking, and Financial Markets (Addison-Wesley Series in Economics) Seventh Edition, Published July 22nd 2005
2. Dudley G. Lockett Paperback: Money And Banking by, 3rd Edition, Published 1984 McGraw-Hill
3. K.N. Subrahmanya: Modern Banking In India, Deep & Deep Publications, New Delhi, Bank Finance For Rural Development: L K Naidu, Ashish publishing house, Delhi.
4. K.P.M.Sundharam: Money, Banking and International Trade, Sultan Chand & Sons, New Delhi.
5. Rita S.Swami : Fundamentals of Banking, Seth Publishers, Mumbai.
6. D. M. Mithani: Money, Banking, International Trade and Public Finance, Himalaya Publishing House, Mumbai.
7. S. L. N. Simha: Reform of the Indian Banking System, Orient Longman Ltd, New Delhi.
8. Desai Vasant: Central Banking and Economic Development.
9. Shekhar & Shekhar, Banking Theory and Practice, Vikas Publishing House, New Delhi.
10. Mahajan, Mukund (2000), Indian Banking System, Nirali Prakashan, Pune.
11. Khan, M.Y. (2011), Indian Financial System, Tata McGraw Hill, 7th Edition.
12. Deshmukh, D.N.(2014), Indian Banking System, Chandralok Prakashan, Kanpur
13. Bhole, L.M., Mahukud (2011), Financial Institutions and Markets, Tata McGraw Hill, 5th Edition.
14. Mishkin, F.S., Eakings, S.G. (2009), Financial Markets and Institutions, Pearson Education, 6th Edition.
15. Desai Vasant : Central Banking and Economic Development.
16. Deshmukh D.N. : Indian Banking System, Chandralok Prakashan Kanpur.
१७. पाटील के.के., सोडगे एम.ए. (१९९९), एमपीएससी, बँकींग, कैलाश पब्लीकेशन, औरंगाबाद.
१८. जोशी, डांगे (१९९५), बँकींग, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१९. बोधनकर सुधीर, कानेटकर मेधा (२०००), भारतीय बँकींग प्रणाली, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
२०. महाजन मुकुंद : बँक व्यवसाय व वित्त पुरवठा, निराली, प्रकाशन, पुणे.
२१. बैरागी, के.पी., देसाई, रमेश : बँक व्यवसायाची मूलतत्वे, अथर्व प्रकाशन, पुणे.
२२. कोलते एस.एम. : भारतीय बँकींग प्रणाली, प्रशांत पब्लीकेशन, जळगांव.
२३. पाटील गंगाधर कायंदे, पैसा बँकींग आणि राजस्व, चैतन्य पब्लीकेशन, नाशिक.
२४. लांजेवार जगदीश : बँक व्यवसाय व वित्त पुरवठा, डायमंड पब्लीकेशन, पुणे.
२५. दातीर आर.के., : आधुनिक बँक व्यवसाय, निराली प्रकाशन, पुणे.
२६. मुलाणी एम.यु., : भारतातील आधुनिक वित्तीय व्यवस्था, सक्सेस पब्लीकेशन, पुणे.
२७. मुंजे, गोरे, बाळ देशपांडे : अर्थशास्त्र परिचय मुद्रा व अधिकोषण, विद्या प्रकाशन, नागपूर.
२८. प्रा. शरद कोलते : बँकींग तत्वे व भारतीय बँका, विद्या प्रकाशन, नागपूर.
२९. डॉ. राजपूत करमसिंग, स्थूल अर्थशास्त्र, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 252

NOTIFICATION

No. : 67/2019

Date : 11 July, 2019

Subject :Implementation of Syllabi of Various Course / Subjects as per Semester and Credit Grade System in the Faculty of Humanities from the Session 2019-2020 and onwards.

It is notified for general information of all concerned that the authorities of the University has accepted the Syllabus of the following various courses / subjects as per Semester and Credit Grade System as mentioned in Column No.2 which are to be implemented from the session 2019-2020 and onwards with appendices which are attached herewith as shown in column No. 3 of the following table.

TABLE

Sr.No.	Course / Subjects	Appendices of the New Syllabi
	B.A. Semester-V & VI	
1.	History	The Syllabi prescribed for the subject History which is appended herewith as Appendix – 'A'
2.	Geography	The Syllabi prescribed for the subject Geography which is appended herewith as Appendix – 'B'
3.	Economics	The Syllabi prescribed for the subject Economics which is appended herewith as Appendix – 'C'
4.	Philosophy	The Syllabi prescribed for the subject Philosophy which is appended herewith as Appendix – 'D'
5.	Home Economics	The Syllabi prescribed for the subject Home Economics which is appended herewith as Appendix – 'E'
6.	Sociology	The Syllabi prescribed for the subject Sociology which is appended herewith as Appendix – 'F'
7.	Psychology	The Syllabi prescribed for the subject Psychology which is appended herewith as Appendix – 'G'
8.	Political Science	The Syllabi prescribed for the subject Political Science which is appended herewith as Appendix – 'H'
9.	Statistics	The Syllabi prescribed for the subject Statistics which is appended herewith as Appendix – 'I'
10.	Public Administration	The Syllabi prescribed for the subject Public Admn. which is appended herewith as Appendix – 'J'
11.	Community Development and Extension	The Syllabi prescribed for the subject Community Devp. and Extn. which is appended herewith as Appendix – 'K'
12.	Co-operation	The Syllabi prescribed for the subject Co-operation which is appended herewith as Appendix – 'L'
13.	Early Childhood Care and Education	The Syllabi prescribed for the subject Early Childhood Care and Education which is appended herewith as Appendix – 'M'
14.	Rashtrasant Tukdoji Thought	The Syllabi prescribed for the subject Rashtrasant Tukdoji Thought which is appended herewith as Appendix – 'N'
15.	Food and Technology	The Syllabi prescribed for the subject Food and Tech. which is appended herewith as Appendix – 'O'
16.	Apparel and Textile Designing	The Syllabi prescribed for the subject Apparel and Textile Designing which is appended herewith as Appendix – 'P'
17.	Human Rights	The Syllabi prescribed for the subject Human Rights which is appended herewith as Appendix – 'Q'
18.	Rural Development	The Syllabi prescribed for the subject Rural Development which is appended herewith as Appendix – 'R'
19.	Rural Handicraft	The Syllabi prescribed for the subject Rural Handicraft which is appended herewith as Appendix – 'S'

Sd/-

Registrar

SantGadge Baba Amravati University

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 259

- 6) DiddarJaymala :Geography of Maharashtra, Rawat publication. 2002
- 7) Censes Atlas : Govt. of Maharashtra
- 8) Sing R. L. : Elements of Practical Geography ManavBooks 2015
- 9) पुणे सुश्रेष्ठ : महाराष्ट्राचा भूगोल वि. 1 पुणे रा पब्लिशिंग ऑफिस, औरंगाबाद २००५
- 10) दादासाहेब संतोष : महाराष्ट्र
- 11) के.के. पांडुरंग : महाराष्ट्राचा भूगोल
- 12) पाटील टी. पी. : महाराष्ट्राचा भूगोल
- 13) सवदी ए. बी. : महाराष्ट्राचा भूगोल, निशली काशन, पुणे
- 14) सावंत काशन : महाराष्ट्राचा भूगोल फडके काशन २००२
- 15) चारपुटे वि. वि. : महाराष्ट्राचा भूगोल, पिंपरीपुरे काशन, नागपूर २०१८
- 16) मंगर जयवर्मा : महाराष्ट्राचा भूगोल, वि. 1 काशन नागपूर, १९९०
- 17) पाटील टी. जे. : महाराष्ट्राचा भूगोल : शांत पब्लिकेशन २०१०
- 18) कानकराजीकांत व सांगळे शैलजा : महाराष्ट्राचा भूगोल, डायमंड पब्लिकेशन पुणे २००४
- 19) स. सेना उमेश किशोर : मानचित्रीय एवढा सोपा सरळ भूगोल.
- 20) पुटिमया बी. सी. : सर्व एवढे कायतली पब्लिकेशन, दिल्ली.

Appendix C

Paper Pattern for All Six Semester (Semester-I to Semester-VI) (Economics)

Theory : 80 Marks
Int.Ass. : 20 Marks

Instructions :

- i. All Questions are Compulsory
 - ii. All question carry Equal Marks (Each Question SIXTEEN Marks)
1. Student will have to Solve TWO Long Question from Any Two of the Five Units. Each of these broad Question carry SIXTEEN Marks. (Internal Choice is Available)
 2. Student will have to Solve EIGHT Short Question in all choosing four Question from Each of the Two units out of the Total Five. Each Short Question Carries Four Marks (Internal Choice is Available)
 3. Student will have to Solve EIGHT Multiple Choice Type Question from Any One of the five units. Each of these Questions Carries Two Marks.

2 x 16 = 32

8 x 4 = 32

8 x 2 = 16

Total = 80

Internal Examination : 20 Marks

1. Viva- Voce - 10 Marks
2. Assignments - 10 Marks

B.A. Final Semester-V Indian Economy (To be Implemented from 2019-2020 Session)

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I Indian Economy and Planning :

- 1.1 Basic Feature of Indian Economy
- 1.2 Economic Planning: Objectives, Types, Objective of 11th & 12th Five Year Plan.
- 1.3 New Economic Reforms :- Liberalization, Privatization, Globalization

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 260

Unit-II Agriculture :

- 2.1. Importance of Agriculture in Indian Economy :
- 2.2 Productivity :- Causes of Low Productivity and Remedies to increase productivity
- 2.3 Agricultural Marketing : Difficulties and Remedies of Agricultural Marketing
- 2.4 Subdivision and Fragmentation : Concept, Causes & Remedies.

Unit-III Industrial :

- 3.1 Industrial Policy – 1991
- 3.2 Small Scale Industry : Importance, Problem, Remedies
- 3.3 Industrial Disputes : Causes, Remedies
- 3.4 Trade Union : Characteristics and Functions

Unit –IV External Sector an Important Areas of Concern :

- 4.1 India's Foreign Trade :- Direction & Composition
- 4.2 Poverty :- Causes, Remedies
- 4.3 Unemployment : Causes, Types, Remedies
- 4.4 Self Help Group

Unit-V Environment and Pollution :

- 5.1 Environment : Meaning and Types
- 5.2 Natural Resources : Land, water, Forest, Causes and Remedies of Air, Water and Land Pollution
- 5.3 Global Warming.

Books Recommended :

- 1) Rudra Datta & K.P.M. Sundaram Indian Economy. S. Chand & company New Delhi
- 2) Five Year Plan, Govt. of India
- 3) Jalan Bimal :- Indian Economic Policy, preparing for the 21st Century, Viking, New Delhi
- 4) डॉ. ग.ना. झामरे : भारतीय अर्थव्यवस्था व विकास व पर्यावरण, अर्थशास्त्र, पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपूर
- 5) मिश्र पुरी : भारतीय अर्थव्यवस्था, हिमालय पब्लिकेशन, दिल्ली
- 6) रुद्र दत्त व सुंदरम् के.पी.एम. : भारतीय अर्थव्यवस्था एस.चंद पब्लिकेशन, दिल्ली
- 7) डॉ. गव्हाळे राजेंद्र आर., : आर्थिक विकास व पर्यावरणाचे अर्थशास्त्र ज्योतीचंद्र पब्लिकेशन, लातूर.

B.A. Final Semester-VI Demography

Credit : 04

Marks : 80
Int. Ass. : 20

Unit - I Introduction

- 1.1 Meaning and Scope of Demography
- 1.2 Theories of Population- Malthus, Optimum Population Theory, Theory of Demographic Transition
- 1.3 Population Explosion

Unit - II Fertility and Mortality

- 2.1 Importance of Study of Fertility
- 2.2 Factors affecting Fertility- Socio-Economic Factors, Economic Status, Health, Education, Nutrition, Caste, Religion, Race, Region, Rural-Urban and Status of Husband & Wife.
- 2.3 Mortality- Death Rate, Birth and Infant Mortality Rate, Factors for Decline in Mortality in Recent Years.

Unit - III Migration of Population

- 3.1 Concept and Types- Temporary, Internal and International Migration
- 3.2 Effects of Migration on Population
- 3.3 Factors affecting Migration.

Unit - IV Urbanization of Population

- 4.1 Meaning and Causes of Urbanization
- 4.2 Pattern of Urbanization in India
- 4.3 Effects & Remedies to Urbanization

Unit - V Population and Development

- 5.1 Population and Human Development Issues
- 5.2 Evaluation of Population Policy in India- The shift in Policy from Population Control to Family Welfare to Women Empowerment
- 5.3 Family Planning Strategic and their Outcomes, the New Population Policy, (2000)

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 261

Recommended Books :

- 1) श्रीवास्तव एस.एम. (१९९९) 'जनांकिकीय अध्ययन के प्रारूप', हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
- 2) विजयकुमार तिवारी (१९९७) भारत का जनसंख्या भूगोल भाग-२ हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
- 3) डी.एस.झावेल (२००५) जनांकिकी - विवेक प्रकाशन, दिल्ली.
- 4) Agrawal S.N. (1972) - 'Indian Population Problems', Tata McGraw Hill Com., Bombay.
- 5) Boque D.J. (1971) - Principles of Demography, John Wiley New York.
- 6) Srinivasan K. and A. Shariff (1998) - India, Towards Population and Demographic Goals, Oxford University Press, New Delhi.
- 7) Srinivasan K. (1998) - Basic Demographic Techniques and Applications, Sage, Publication, New Delhi.

Appendix-D

Syllabi of B.A.Final

Semester-V

Paper : (A) Indian Philosophy (Part-I) (Implemented from 2019-2020 Session)

Time : 3 Hrs.

Total Marks : 100

Theory : 80

Int.Ass. : 20

INSTRUCTIONS : Each Paper will Carry 100 Marks, 80 Marks for Theory Paper having 3 Hrs. duration and 20 Marks for Internal Assessment. Minimum 32 Marks in Theory and 08 Marks in Internal Assessment for Passing. There shall be separate passing in Theory Paper and Internal Assessment. There shall be Long Answer Type Questions on Any Two Units, Short Answer Type Questions on Any Two Units and Multiple Choice Question on any One Unit out of Five Units. Internal Assessment Marks shall be allotted on the basis of Home Assignment, Classroom Work, Seminar, Paper Writing & Presentation, Participation in Activities, Viva-Voce and an observation of the subject teacher.

- Unit-I** Nature of Indian Philosophy, Plurality, as well as Common Concerns.
- Unit-II** 1) Vedic Philosophy – Theory of Karma, Concept of Varna and Concept of Ashram, Concept of Yajna (Sacrifice).
2) Upanishadic Philosophy : Concept of Brahma, Concept of Jivatma, Concept of Liberation.
- Unit-III** Charvaka Darshan – Materialism, Theory of Knowledge, Naturalism, Refutation of God & Self, Hedonism.
- Unit-IV** Jain Darshan – Classification of Knowledge, Syadvada, Nayvada, Jiva & Ajiva, Bondage & Liberation.
- Unit-V** Buddhist Darshan - Four Noble Truths, Theory of Causation, Momentariness, Theory of no self, Nihilism of Madhyamika, Vidnyavada of Yogachar, Bahyanumeyavada of Sautrantika, Bahyapratyakshavad of Vaisheshika.

Books Recommended :

- 1) Introduction of Philosophy - Datta & Chatterjee
- 2) Outline of Indian Philosophy - M. Hiriyanna
- 3) भारतीयदर्शनके मूलतत्त्व - रामनाथ शर्मा.
- 4) भारतीयतत्त्वज्ञान - श्री.ह.विश्वित
- 5) भारतीयतत्त्वज्ञानाचा इतिहास - पी.डी.चोपरी
- 6) भारतीयतत्त्वज्ञानाचा बृहद इतिहास - श्री.ग.ना.जोशी
- 7) चार्वाकाचा वेदात्मवाद - डॉ.बी.एम.ठाकरे

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Philosophy)

SMT. RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

ANNUAL PATTERN CURRICULUM

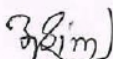
Session : 2015 To 2017

Class : B. A. Part -I

Subject : Philosophy

Paper : Ethics (Indian & Western)

Sr. No.	Content	Crosscutting Issues
Unit :- 1		Most of the Syllabus of B. A. Part- I Philosophy related to Human Values and Professional Ethics
1	Concept of Purushartha	
2	Dharma, Arth, Kama, & Moksha	
3	Sant Gadge Baba's Humanism	
4	Sant Gadge Baba's concept of Karma	
5	Doctrine of Nishakam Karmayoga in Gita	
6	Gita's notion of Swadharma & Loksangrah	
Unit :- 2		
7	The Vedic Concept of Rta and Rna	
9	Buddhist Ethics : Astang Marga & Nirvan	
10	Jain's Ethics : Triratne, Mahavrate and Liberation	
11	Yoga's Ethics : Yama & Niyama	
12	Charvaka's Ethics : Hedonism , Dehatmavada	
Unit :- 3		
13	Nature of Ethics, Definition of Ethics	
14	Relation of Ethics of Metaphysics and Psychology	
15	The Notion of Good, Right and Duty	
Unit :- 4		
16	Object of Moral Judgment, Motivism , Intentionism	
17	Teleological Ethics Greek Hedonism , Psychological Hedonism , Egoistic Hedonism (Hobbes)	
18	Utilitarianism, Bentham- Nature of Hedonism , Hedonic Calculus, Sanctions of Morality	
19	Mill- Nature of Utilitarianism, Logical Arguments, Internal Sanctions of Morality	
Unit :- 5		
20	Deontological Ethics: Immanuel Kant	
21	Concept of Good will, Categorical Imperatives	
22	Duty for its own sake, Theories of Punishment	
23	Punishment & its justification , Crime, Punishment & Capital Sentence	
24	(a) Deterrent, (b) Retributive & (c) Reformatory Theory of Punishment	

Head

Dept. of Philosophy

Principal

Smt. R. D. G. College for Women, Akola

PRINCIPAL
Smt. Radhadevi Goenka College
for Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

SMT. RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

SEMESTER PATTERN CURRICULUM

Session : 2017 To 2021

Class : B. A. Part -1 Semester- I

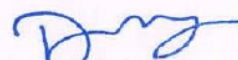
Subject : Philosophy

Paper : Moral Philosophy

Sr. No.	Content	Crosscutting Issues
	Unit- I	Most of the Syllabus of B. A. Part- I Semester-I Philosophy related to Human Values and Professional Ethics
1	Definition of Philosophy.	
2	Branches of Philosophy.	
3	Definition of Moral Philosophy OR Ethics.	
	Unit- II	
4	Nature of Ethics	
5	Is Ethics a Science Or Not?	
6	Positive Science and Normative Science.	
7	Is Ethics a Normative Science Or Not?	
	Unit- III	
8	Psychological Analysis of Conduct	
9	Want, Appetite	
10	Desire, Wish and Will,	
11	Motive & Intention.	
	Unit- IV	
12	Greek Hedonism : Cyrenicism	
13	Epicureanism, Bentham's Hedonism	
14	Mill's Hedonism.	
	Unit- V	
15	Immanuel Kant	
16	Concept of Good will	
17	Categorical Imperatives	
18	Duty for its own sake	

Head

Dept. of Philosophy

Principal

Smt. R. D. G. College for Women, Akola

PRINCIPAL
Smt. Radhadevi Goenka College
for Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

SMT. RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

SEMESTER PATTERN CURRICULUM

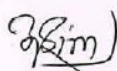
Session : 2017 To 2021

Class : B. A. Part -1 Semester- II

Subject : Philosophy

Paper : Indian & Western Ethics

Sr. No.	Content	Crosscutting Issues
	Unit- I	Most of the Syllabus of B. A. Part- I Semester-II Philosophy related to Human Values and Professional Ethics
1	Concept of Purushartha	
2	Dharma, Arth, Kama, & Moksha	
3	Sant Gadge Baba's humanism	
	Unit- II	
4	Ethics of Geeta : Concept of Varna	
5	Concept of Ashrama	
6	Ethics of Veda : Concept of Rta,	
7	Concept of Rna.	
	Unit- III	
8	Buddhist Ethics : Astang Marg, Nirvan.	
9	Jaina's Ethics – Mahavrate, Triratne.	
	Unit- IV	
10	Hedonism : Charvaka's Hedonism,	
11	Psychological Hedonism, Paradox of Hedonism	
12	Egoistic Hedonism.	
13	Objects of Moral Judgment : Motivism and Intentionism	
	Unit- V	
14	Justification for Punishment.	
15	Concept of Good will	
16	Categorical Imperatives	
17	Duty for its own sake	

Head

Dept. of Philosophy

Principal

Smt. R. D. G. College for Women, Akola

PRINCIPAL
Smt. Radhadevi Goenka College
for Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

SMT. RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

ANNUAL PATTERN CURRICULUM

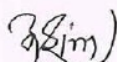
Session : 2015 - 2018

Class : B. A. Part -2

Subject : Philosophy

Paper : Indian Philosophy

Sr. No.	Content	Crosscutting Issues
	Unit :- 1	Some Syllabus of B. A. Part- II Philosophy is related to Human Values and Professional Ethics
1	Nature of Indian Philosophy	
2	Vedic theory of Karma	
3	Concept of Varna, Ashrma & Yadnya (Sacrifice)	
4	Upanishadic concept of Brahma	
5	Concept of Jivatma & Liberation	
	Unit :- 2	
6	Charvaka : Materialism, Theory of Knowledge	
7	Naturalism, Hedonism, Refutation of Self & God	
8	Jainism : Classification of Knowledge	
9	Syadvada, Nayavada, Jiva and Ajiva	
10	Bondage & Libration	
	Unit :- 3	Some Syllabus of B. A. Part- II is related to Environment and Sustainability
11	Buddhism : Four noble truths, Momentrainess	
12	Theory of No Self, Nihilism of Madhaymika	
13	Vigyanvada of Yogachara,	
14	Bahyanumeyavada of Sautrantika	
15	Bahyapratyakshavada of Vaibhasika	
	Unit : 4	
16	Naya : Theory of Pramanas	
17	Vaishesika : Sapta Padartha, Atomism	
	Unit : 5	
18	Samkhya : Satkaryavada	
19	Nature of Purusha & Prakriti, Theory of Evolution	
20	Shankara Vedant, Concept of Maya, Nature of Moksha	
21	Concept of Brahman & Atman, Theory of Causation	

Head

Dept. of Philosophy

Principal

Smt. R. D. G. College for Women, Akola

PRINCIPAL
Smt. Radhadevi Goenka College
for Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

SMT. RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

SEMESTER PATTERN CURRICULAM

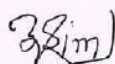
Session : 2018-2021

Class : B. A. Part -2 Semester- III

Subject : Philosophy

Paper : History of Ancient Greek Philosophy

Content	Crosscutting Issues
Unit- I	Most of the Syllabus of B. A. Part- II Semester – III is related to Environment and Sustainability
Ancient Greek Philosophy : Nature & Subject	
1) The Cosmological Period	
2) The Anthropological Period	
3) The Systematic Period	
Unit- II	
Monist Philosopher :	
1) Milecian School : (I) Thales (II) Anaximander (III) Anaximanes	
2) Xenophanes	
3) Eleatic School : (I) Parmenides (II) Zeno 4) Heraclitus	
Unit- III	
Pluralist Philosopher :	
1) Empedocles 2) Anaxagoras	
3) Pythagoras	
4) Lucipus & Democritus	
Unit- IV	
Sophist : Protagoras – Man is the measure of things.	
Socrates: Moral Views.	
Plato : Theory of Idea, Concept of Soul.	
Unit- V	
Aristotle : Refutation of Plato's Idea	
Causation, Ten Categories.	

Head

Dept. of Philosophy

Principal

Smt. R. D. G. College for Women, Akola

PRINCIPAL
Smt. Radhadevi Goenka College
for Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

SMT. RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

SEMESTER PATTERN CURRICULAM

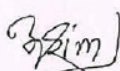
Session : 2018-2021

Class : B. A. Part -2 Semester- IV

Subject : Philosophy

Paper : History of Modern Western Philosophy

Sr. No.	Content	Crosscutting Issues
	Unit- I	Some Syllabus of B. A. Part- II Semester – III is related to Environment and Sustainability
1	Rene Descartes- The Method of Doubt, Cogito Ergo Sum,	
2	Existence of God, Body & Mind.	
3	Benedict Spinoza- Substance, Characters of Substance	
	Unit- II	
4	G.W. Leibnitz: Monadism, Monads, Characters of Monads	
5	Kinds of Monads, Pre-established Harmony.	
	Unit- III	
6	John Locke- Concept of Matter, Concept Abstract General Idea	
7	George Berkeley- Refutation of Locke's Concept of Matter,	
8	Esse ist Percipi.	
	Unit- IV	
9	David Hume- Scepticism, Concept of Soul, Theory of Causation.	
10	G.W.F. Hegel- Dialectical Method.	
	Unit- V	
11	Immanuel Kant- Analytic and Synthetic Judgment	
12	Possibility of Synthetic a-priori Judgment	
13	Noumena, Phenomena, Concept of God	

Head

Dept. of Philosophy

Principal

Smt. R. D. G. College for Women, Akola

PRINCIPAL
Smt. Radhadevi Goenka College
for Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (English)

SMT RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF ENGLISH

CROSSCUTTING - ISSUES				
Sr. No.	Name of the Program/ Course	Name of the Course	Content of Syllabus	Crosscutting Issues
1.	B. A. I Sem I	English Literature	Dover Beach- Mathew Arnold A Prayer for My Daughter- W. B. Yeats Upagupta – Rabindranath Tagore The Chimney Sweeper- William Blake	HUMAN VALUES
2.	B. A. I Sem I	English Literature	After Apple Picking- Robert Frost	ENVIRONMENT AND SUSTAINABILITY
3.	B.A.I Sem II	English Literature	The Pulley- George Hebert The Dear Departed – Stanley Houghton Father Returning Home- Dilip Chitre Ode to Solitude- Alexander Pope Ozymandias – Percy Bysshe Shelley	HUMAN VALUES
4.	B.A.I Sem II	English Literature	The World Is Too Much With Us- William Wordsworth	ENVIRONMENT AND SUSTAINABILITY

Criterion I : Curricular Aspects

5.	B.A.I Sem II	English Literature	Riders to The Sea - J. M. Synge	PROFESSIONAL ETHICS
6.	B.A.II Sem III	English Literature	Endless Time- Rabindranath Tagore Between These Lines – S. Joseph The Epileptic- Keki.N.Daruwalla A Cup of Tea- Katherine Mansfield	HUMAN VALUES
7.	B.A.II Sem III	English Literature	Palanquin Bearers- Sarojini Naidu Antidote	PROFESSIONAL ETHICS
8.	B.A.II Sem III	English Literature	A Walk by Moonlight- Henry Derozio	ENVIRONMENT AND SUSTAINABILITY
9.	B.A.II Sem IV	English Literature	Brahma – Ralph Waldo Emerson Art- Herman Melville The Worship of Wealthy- G. K. Chesterton Of Revenge- Francis Bacon On the Feeling of Immortality in Youth- William Hazlitt Humanism	HUMAN VALUES
10.	B.A.II Sem IV	English Literature	Sonnet- Alice Dunbar-Nelson Walking Tour – R.L. Stevenson	ENVIRONMENT AND SUSTAINABILITY

Criterion I : Curricular Aspects

11.	B.A.II Sem III	Compulsory English	India's Message to the World- Swami Vivekananda The Pleasure of Ignorance- Robert Lynd The Happy Prince- Oscar Wilde Sonnet116- William Shakespeare Dirge- James Shirley A Baby Asleep After Pain- D.H.Lawrence	HUMAN VALUES
12.	B.A.II Sem III	Compulsory English	The Three Questions- Leo Tolstoy	PROFESSIONAL ETHICS
13.	B.A.II Sem III	Compulsory English	Leisure- W. H. Davies	ENVIRONMENT AND SUSTAINABILITY
15.	B.A.II Sem IV	Compulsory English	On the Conduct of Life- William Hazlitt Why Are Beggars Despised – George Orwell Where the Mind Is Without Fear- Rabindranath Tagore A Lament- P. B. Shelley Love in a Life- Robert Browning Up-Hill- Christina Rossetti	HUMAN VALUES
16.	B.A.II Sem IV	Compulsory English	The Magic Shop- H.G. Wells	PROFESSIONAL ETHICS

SYLLABUS
B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER III
COMPULSORY ENGLISH

**HUMAN
VALUES**

**PROFESSIONAL
ETHICS**

**Environment
Sustainability**

UNIT I : PROSE

1. India's Message to the World – Swami Vivekananda
2. The Pleasure of Ignorance – Robert Lynd
3. The Happy Prince – Oscar Wilde
4. The Three Questions – Leo Tolstoy

UNIT II : POETRY

5. Sonnet 116 – William Shakespeare
6. Dirge – James Shirley
7. Leisure – W H Davies
8. A Baby Asleep After Pain – D.H Lawrence

UNIT III : GRAMMAR

9. Clauses :

- } Main Clause
- } Subordinate Clause (Noun Clause , Adverb Clause , Adjective Clause)

10. Types of Sentences :

- } Assertive/ Affirmative Sentences
- } Exclamatory Sentences
- } Negative Sentences
- } Interrogative Sentences
- } Simple Sentences
- } Compound Sentences
- } Complex Sentences
- } Compound Complex Sentences

UNIT IV : COMMUNICATION SKILLS

11. Telephone Conversation

- } Answering the Telephone and Asking for Someone
- } Taking and Leaving Messages
- } Making Enquiries on the Phone

12. Interpersonal Conversation

- } Getting People's Attention and Interrupting
- } Making Requests and Responding to Them
- } Asking for Directions and Giving Directions

B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER IV
COMPULSORY ENGLISH

UNIT I : PROSE

1. Why Are Beggars Despised – George Orwell
2. On the Conduct of Life (extract) - William Hazlitt
3. The Girl – O Henry
4. The Magic Shop – H. G Wells

UNIT II : POETRY

5. Where the mind is without fear – Rabindranath Tagore
6. A Lament – P.B Shelley
7. Love in Life – Robert Browning
8. Up – Hill : Christina Rossetti

UNIT III: GRAMMAR

9. Transformation of Sentences:

- } Interchange of Affirmative & Negative Sentences
- } Interchange of Assertive & Interrogative Sentences
- } Interchange of Assertive & Exclamatory Sentences
- } Conversion of Simple to Compound Sentences
- } Conversion of Simple to Complex Sentences
- } Conversion of Complex to Simple Sentences
- } Conversion of Compound to Complex Sentences
- } Conversion of Complex to Compound Sentences

10. Synthesis of Sentences:

Combination of two or more simple sentences into a single simple sentence / Compound Sentence / Complex Sentence.

UNIT IV COMMUNICATION SKILLS

11. Interpersonal Conversation

- } Congratulating and Responding to Congratulations
- } Paying Compliments, Showing Appreciation, Offering Encouragement and Responding
- } Asking for, Giving and Refusing Permission

12. Casual Conversation

- } Talking about the Weather
- } Describing Daily Routines
- } Talking about Current Activities

Criterion I : Curricular Aspects

B.A – PART I EXAMINATION SEMESTER I
ENGLISH LITERATURE

POETRY :

1. Dover Beach – Mathew Arnold
2. After Apple Picking -
3. A Prayer for my Daughter – W. B. Yeats
4. The Chimney Sweeper – William Blake
5. Upagupta – Rabindranath Tagore

DRAMA :

1. The Proposal – Anton Chekov
2. While the Auto Waits – O. Henry

Criterion I : Curricular Aspects

B.A – PART I EXAMINATION SEMESTER II
ENGLISH LITERATURE

POETRY :

1. The Pulley – George Herbert
2. The World Is Too Much With Us – William Wordsworth
3. Father Returning Home- Dilip Shitre
4. Ode to Solitude – Alexander Pope
5. Ozymandias – Percy Bysshe Shelley

DRAMA :

1. Riders to the Sea- J.M.Synge
2. The Dear Departed – Stanley Houghton

B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER III
ENGLISH LITERATURE

BACKGROUND :

- The Novel Chapter
- The Short Story Chapter
- Biography and Autobiography

POETRY :

1. Palanquin Bearers - Sarojini Naidu
2. Between These Lines – S Joseph
3. The Epileptic – Keki N Daruwalla
4. A Walk by Moonlight - Henry Derozio
5. Endless Time - Rabindranath Tagore

A) INTRODUCTION TO LITERARY TERMS –

1. Point of View
2. Anticlimax
3. Climax
4. Binary Opposition
5. Euphemism
6. Subaltern
7. Oxymoron
8. Picaresque Narrative
9. Epistolary Novel
10. Bildungsroman
11. Ekphrastic Poem
12. Stream of Consciousness Narrative
13. Metafiction
14. Objective Correlative
15. Platonic Love
16. Anti-Hero

B) INTRODUCTION TO LITERARY THEORIES –

1. Archetypal Criticism
2. Russian Formalism
3. Structuralism
4. Narratology

SHORT STORIES:

1. A CUP OF TEA – KATHERINE MANSFIELD
2. THE BRIDE COMES TO YELLOW SKY – STEPHEN CRANE
3. A JOB WELL DONE – RUSKIN BOND
4. THE ANTIDOTE – R. K. NARAYAN

B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER IV
ENGLISH LITERATURE

POETRY :

1. Sonnet - Alice Dunbar-Nelson
2. A Noiseless Patient Spider - Walt Whitman
3. Brahma – Ralph Waldo Emerson
4. Art - Herman Melville

5. The Lonely House – Emily Dickinson

A)INTRODUCTION TO LITERARY TERMS –

1. Humanism
2. Naturalism
3. Refrain
4. Motif
5. Fantasy
6. Aestheticism
7. Absurdism
8. Alienation Effect
9. Pantomime
10. Decorum
11. Pathetic Fallacy
12. Soliloquy
13. Round & Flat Characters
14. Hypertext
15. Blog
16. Affective Fallacy

B)INTRODUCTION TO LITERARY THEORIES –

1. Post- Colonialism
2. Post – Structuralism
3. Feminism
4. Psychoanalytic Criticism

ESSAYS :

1. Walking Tour - R.L Stevenson
2. The Worship of the Wealthy – GK Chesterton
3. On Revenge - Francis Bacon
4. On The Feeling of Immortality in Youth - William Hazlitt

Criterion I : Curricular Aspects

1.3 The list of courses which covers cross cutting issues relevant to Gender Equity, Environment and Sustainability, Human Values and Professional Ethics;

Sr. No.	Name of the Program/Course	Name of the Course	Content of Syllabus	Crosscutting Issues
1.	B. A. I Sem II ENG	Compulsory English	Appro JRD a Lesson by Sudha Murthy	Gender Equity
2.	B. A. I Sem II ENG	Compulsory English	Another Sorrow a Poem W. Blake Men are Foreign- James Kirkup Money Madness- D H Lawrence How I Became a Public Speaker- G B Shaw Values in Life- Rudyard Kipling	Human Values
3.	B. A. III Sem VI	Compulsory English	Socrates and the Schoolmaster- F. L. Brayne	Human Values
	B. Com. II Sem III	English	Two Gentlemen of Verona- A. J. Cronin	Human Values
	B. Com. I Sem I	English	The Lost Child - Mulk Raj Anand	Human Values
4.	B. A. III Sem VI	English Literature	Eco-criticism	Environment and Sustainability
5.	B. Com. I Sem I	English	The World is Too Much with Us - William Wordsworth	Environment and Sustainability
6.	B. Com. II Sem I	English	Stopping by Woods on a Snowy Evening - Robert Frost The Daffodils - William Wordsworth	Environment and Sustainability
7.	B. Com. II Sem III	English	Go Kiss the World- Subroto Bagchi	Professional Ethics
8.	B. Com. I Sem I	English	Once Upon a Time- Gabriel Okara If - Rudyard Kipling	Professional Ethics

Criterion I : Curricular Aspects

***SYLLABUS
PRESCRIBED FOR
B. A. – Part I EXAMINATION
Semester II
Compulsory English***

TIME : 3 HOURS
MAX MARKS THEORY : 80 MARKS
MAX MARKS INTERNAL ASSESTMENT : 20
MARKS

**Prescribed Textbook : Blooming Buds by Board
of Editors & published by Orient Blackswan.**

***UNIT I
PROSE –***

1. Appro JRD - Sudha Murthy
2. Packing - Jerome K. Jerome
3. How I became a Public Speaker – G. B. Shaw
4. Values in Life - Rudyard Kipling

***UNIT II
POETRY –***

5. Money Madness - D.H Lawrence
6. No men are foreign - James Kirkup
7. Another's sorrow - William Blake

Criterion I : Curricular Aspects

**SYLLABUS
PRESCRIBED FOR
B.A PART III EXAMINATION
SEMESTER VI
ENGLISH LITERATURE
UNIT I**

Text Prescribed : A Background to the study of English Literature by B.Prasad. (Section II DRAMA)

Chapters Prescribed :

Chapter II - 2) Tragi-comedy

Chapter III - 2) Soliloquy and Aside

Chapter VI - 1) Shakespearean Comedy 3) Shakespearean Romance

UNIT II

Prescribed Textbook: Magic Casements by Board of Editors, Published by Orient Blackswan

POETRY:

The following poems are prescribed

1. Ulysses: Alfred Tennyson

2. Tiger and the Deer - Aurbindo

3. La Belle Dame Sans Merci - John Keats

4. Song of Myself- (Section I) Walt Whitman

5. Death Be Not Proud - John Donne

UNIT III

Prescribed Textbook : Magic Casements by Board of Editors, Published by Orient Blackswan

A) Introduction to Literary Terms

Following Literary Terms are prescribed

1. Renaissance
2. Reformation
3. Restoration
4. Empathy & Sympathy
5. Enlightenment
6. Dialect
7. Jargon
8. Fable
9. Fairy Tale
10. Myth
11. Protagonist
12. Leitmotif
13. Hamartia
14. Muse
15. Dilemma
16. Peripeteia

B) Introduction to Literary Theories

Following Literary Theories are prescribed

1. Eco-Criticism
2. Queer Theory
3. Marxist Criticism

UNIT IV

Prescribed Textbook : Twelfth Night (Philip Weller Text) : William Shakespeare, Published by Orient Blackswan

Criterion I : Curricular Aspects

Based on Unit I, II & III: The students shall have to attempt multiple choice questions= 16 Marks

F) Internal Assessment

i) Viva- Voce = 20 Marks

- a) Personal Interview = 10Marks
- b) Seminar - Presentation = 10 Marks

SYLLABUS PRESCRIBED FOR BA – PART III EXAMINATION SEMESTER VI COMPULSORY ENGLISH

TIME : 3 HOURS

MAXIMUM MARKS THEORY : 80 MARKS
MAXIMU MARKS INTERNAL ASSESSTMENT: 20 MARKS

Prescribed Textbook: Sands of Time by Board of Editors, Published by Orient Blackswan.

UNIT I

SHORT STORIES:

1. Quality µ John Galsworthy
2. Miss Brill µ Catherine Mansfield

UNIT II

ESSAYS:

1. My Financial Career -Stephen Leacock
2. Socrates and the Schoolmaster µ FL Brayne

UNIT III

POETRY:

1. The Solitary Reaper- William Wordsworth
2. Stay Calm -Grenville Kleiser

UNIT IV

WRITING SKILLS:

1. Report Writing : i) The students shall have to write a Report on the given topic in about 250 words for 08 marks
2. Essay : i) The students shall have to write an essay , choosing from the four given topics in about 250 words for 08 marks

UNIT V

MULTIPLE CHOICE QUESTIONS

Based on Prescribed Text : Unit I, II & III

Internal Assessment :

Viva- Voce

A) Personal Interview

B) Seminar - Presentation (Based on Prescribed Text : Short Stories, Essay & Poetry)

Criterion I : Curricular Aspects

(Compulsory English) B. Com. –I Semester – I

Theory :- 80 Marks

Time :- 3 Hours

Text Prescribed for study : RAYS OF LETTERS

(As per model curriculum of the U.G.C. for B.Com. Part- I and published by Raghav Publisher and Distributors, Mahal, Nagpur.)

Unit I : PROSE

1. The Eyes are not Here — Ruskin Bond
2. The Romance of a Busy Broker — O. Henry

Unit II : PROSE

3. Bores — E.V. Lucas
4. The Lost Child — Mulk Raj Anand

Unit III : POETRY

1. The World is too Much With us — William Wordsworth
2. Once Upon a time — Gabriel Okara
3. If — Rudyard Kipling

Unit IV : GRAMMAR (strictly based on the prescribed text)

- A. Change the Narration
- B. Articles
- C. Synonyms & Antonyms
- D. Tense Forms

Unit V : BUSINESS CORRESPONDENCE AND WRITING SKILLS (As given in the prescribed text.)

- A. Letter Writing (Formal & Informal)
 - i) Formal Applications for Job/Complaint/Order
 - ii) Informal/ Personal Letters
- B) Resume Writing

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 86

Appendix - A

**B.Com Part-II
SEMESTER-III
ENGLISH (COMPULSORY)**

Marks :- 40

Time :- 2 Hours

**I) Text Prescribed -
Impressions**

(An Anthology of Prose and Poetry) Published by Raghav Publishers & Distributors,
Nagpur.

Unit-I :- Prose

- 1) Travel by Train - J.B.Priestley
- 2) Two Gentlemen of Verona - A.J.Cronin
- 3) Go, Kiss the World :- Subroto Bagchi
- 4) The Struggle for an Education Up from Slavery : An Autobiography – Booker T. Washington

Unit-II :- Poetry

- 1) Where the mind is without Fear - Rabindranath Tagore
- 2) Stopping by Woods on a Snowy Evening - Robert Frost
- 3) Leisure - W.H.Davies
- 4) The Daffodils - William Wordsworth

Unit-III :- Communication skills

**2) Book Prescribed :-
Synergy**

(Communication in English and Study Skills Ed.by Orient Black Swan.

Following chapters from Communication Skills are prescribed :-

- 1) An Introduction to Communication.

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Marathi)

Bhartiya Seva Sadan's
SMT. R.D.G. COLLEGE FOR WOMEN
CROSS CUTTING ISSUES

SYLLABUS IN MARATHI AND MARATHI LITERATURE

Program Name	Course Title	Cross-cutting Issue
B.A-I Sem	Jeevan ani Shikshan	Human value, Human Right
	Dheyra chi Parachasta	Professional Ethics, Human value
	Chalal tar Vachal	Human Values
	Angan	Human Values& Rights
	Anvarshah Fakir	Professional ethics
	Irjik	Human value & Rights, Professional Ethics
	Ya Zopdit Mazya, Bhangar	Human Rights, Human Values, Environment Sustainability
	Writing Rules, Mudritashodhan	Professional Ethics
	Stree shudrancha Raja Chatrapati Shivaji	Gender Issue, Human Value
	Tarunanna Nirbhaya Bana Shur Bana	Gender Issue
	Tiyas Manav Mhanave Ka	Gender Issue
	Viyadnyak Drushtikon	Human Values
	Alpa bhudarak	Environment Sustainability
	Maay, Yoddhaa	Human Values
B.A II yr	Aadnya Patra	Human Rights
	Divas Ashe Hote	Gender Issue
	Santa Wani	Human Values
	Akkher Kamai, Satbara chi Nond	Human Rights
	Vakrutva Kala Sutra Sanchalan	Professional Ethics
	Stree Purush Tulana, Stree Wadi Chalwal	Gender Issue
	Philosophy In Kirtan	Human Value
	Maati, Audumbar, Gaaon, Pani ani Vruksha Puja	Environmental Sustainability
	Dr. Punjabrao, Shahu, Jijau	Human Values
	Arni, Dhag, Bailacha Mrutyu	Human Right, Human Value
	Vakrutva Kala, Sutra Sanchalan, Mahiti Patrak, Nimantran Patrika, Ahawal Lekhan, Prasar Madhyaman Sathi Lekhan, Jahirat Lekhan, Jahir Nivedan	Professional Ethics
B. Com.	Adbhut Ramya ani Spurtidayak Jeevans	Human Value, Professional Ethics
	Steu Jobs- Ek zapatlela Tantradnya Dubu cha Gadgebaba Hotanna	Professional Ethics Human Value
	Rajarshi shahu yanche shikshan vishayak Karya	Professional Ethics

Criterion I : Curricular Aspects

	Pani ani Paryavaran Nishta Jagatiki Karan, Pausala, Maati Satyachya Jaati la	Environmental Sustainability Human Values
	Sheti sudhamyache upai	Environmental Sustainability
M.L.T	Tahan	Environmental Sustainability
	Aai Retire Hote Aarvachin Marathi Kavita	Gender Issue Human Values, Professional Ethics
	Aatmakathan Athwaninche Pakshi Nivdak Katha	Gender Discrimination, Human Values
	Mirasdari, Sahitya Vichar, Ek Hota Carver, Bhasha Vidnyan Parichay	Professional Ethics
	Tukaram Abhanga, Lila Charitra	Human Values
M.A.I	Paper-I Sant Sahitya	Human Value, Human Right
	Natak, Sahitya Vichar	Professional Ethics
	Paper IV	Environmental Sustainability
M.A. II	Chokha Mela and Paper III	Gender Issue and Human Right
	Bhasha Vidnyan Paper II and I	Professional Ethics
	Paper IV	Environmental Sustainability and Human Rights
	Bal Sahitya	Human Rights

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Sanskrit)

**Smt. Radhadevi Goenka College for Women, Akola
Department of Sanskrit
Cross Cutting Issues**

Program Name	Course Title	Cross-cutting Issue
B.A. I SANSKRIT	Hitopdesh	Human Valus Professional Ethics
B.A. I SANSKRIT	Privartnam	Human Valus Professional Ethics
B.A. I SANSKRIT	Gagan sprushanti kalpna Chawala	Professional Ethics
B.A. I SANSKRIT	Mahatma Gandhe Janmotsav	Human Right Human Valu
B.A. I SANSKRIT	Karmyogi Gadge Mharaj	Human Valus Human Right Evironmental Sustainability
B.A. I SANSKRIT	Bhartiya Sanskriti	Human Right Human Valu Professional Ethics
B.A. I SANSKRIT	Lekhankriya	Professional Ethics
B.A. II SANSKRIT	Eak Budiraham	Human Valu
B.A. II	Hastysabhushanam	Human Right

Criterion I : Curricular Aspects

SANSKRIT		
B.A. II SANSKRIT	Vidulopdeshh	Human Valu Gender issues
B.A. II SANSKRIT	Bhimmnajari	Human Right Human Valu
B.A. II SANSKRIT	Patnidharma	Human Valu Gender issues
B.A. II SANSKRIT	Bhartiyanamekatmita	Human Valu
B.A. III SANSKRIT	Pradnyachkshu hu Gulabraomaharajhu	Human Right Human Valu
B.A. III SANSKRIT	Sangankvidnyane Sanskrit Rachnanam mahtvam	Professional Ethics
B.A. III SANSKRIT	Shvetketu Aarunikatha	Human Right Human Valu
B.A. III SANSKRIT	Easha sa Aagta	Human Valu Gender issues
B.A. III SANSKRIT	Mahillontihih	Gender issues
B.A. III SANSKRIT	Sharirmevayatnam Sukhasya	Human Valu Professional Ethics
B.A. III SANSKRIT	Sitaya Aginshudhihi	Gender issues
B.A. III SANSKRIT	Aagnipkshanvit Shastradnya	Human Valu Professional Ethics

Criterion I : Curricular Aspects

B.A. III SANSKRIT	Rutuvarnanam	Environmental Sustainability
B.A. I SANSKRIT(SLT)	Swapna vasawdatta	Human Valu Professional Ethics
B.A. I SANSKRIT(SLT)	Shrinilaphyashovarnav	Human Valu Professional Ethics
B.A. II SANSKRIT(SLT)	Malanivyaagnimitram	Gender issues
B.A. II SANSKRIT(SLT)	Nitishatukram	Human Valu Professional Ethics
B.A. II SANSKRIT(SLT)	Meghdutam	Environmental Sustainability
B.A. III SANSKRIT(SLT)	Abhidaynn Shakuntala	Gender issues Environmental Sustainability
B.A. III SANSKRIT(SLT)	Harshcharitsar	Human Valu
B.A. III SANSKRIT(SLT)	Kaviyeprakash	Human Valu
B.A. III SANSKRIT(SLT)	Sanskritir sahityacha Etahas	Human Valu Professional Ethics
M.A. I SANSKRIT	Agnisukat varunsukt	Environmental Sustainability
M.A. I SANSKRIT	Sarmapanisawnd	Human Valu

Criterion I : Curricular Aspects

M.A. I SANSKRIT	Meghajatan	Environmental Sustainability
M.A. I SANSKRIT	Rashtabhivardhanam	Human Valu Professional Ethics
M.A. I SANSKRIT	Vaidik Vadgmya Cha Samanya Prichya	Human Valu
M.A. I SANSKRIT	Bhasha Dhavani Vichar	Human Valu Professional Ethics
M.A. I SANSKRIT	Bhartiya Darshanacha Samanya Pricya	Human Valu Professional Ethics
M.A. I SANSKRIT	Raghuwansha	Human Valu Professional Ethics
M.A. II SANSKRIT	Kandbari Mahashweta	Professional Ethics
M.A. II SANSKRIT	Mahakaveya	Human Valu Professional Ethics
M.A. II SANSKRIT	Utarramcharitrya	Professional Ethics
M.A. II SANSKRIT	Natamshashtra	Environmental Sustainability
M.A. II SANSKRIT	Dashrupak	Professional Ethics

Criterion I : Curricular Aspects

M.A. II SANSKRIT	Sanskrit Sahityacha Etihas	Human Valu Professional Ethics
---------------------	-------------------------------	--------------------------------------

P.S. Borkar

P.S. Borkar

HOD

Dept. of Sanskrit

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (History)

Bharatiya Seva Sadan's

Smt. Radhadevi Goenka College for Women, Akola

Department of History

Cross Cutting Issues

Program Name	Course Title	Cross Cutting Issues
B A I (History)	History of India from Earliest Times to 1525 A D	• Topics cover Human Values :- Religious movement established with universal values. • Topics cover Gender related :- Women status in Ancient India.
B A II (History)	History of India from 1206 A D to 1947 A D	• Topics cover Human Values :- Various sects established with Saint tradition. • Topics cover Gender related :- Status of women and their rights & various systems to dominated.
B A III (History)	History of Modern World from 1780 A D to 1965 A D	• Topics cover Human Values :- French Revolution to established Universal values Liberty, Equality & Fraternity. UNO establishment to world peace with international relation.

Criterion I : Curricular Aspects

Draft syllabi of B.A. Part-I Semester-I (History of India From Earliest Times 1205 A.D.)

Time : 3 Hours)

Marks : 80
Int.Ass. :20

Unit - I

1. Survey of the Sources of Ancient India

- 1.1 Archaeological sources.
- 1.2. Literary Sources and Foreign traveler's account

2. Harappan Civilization

- 2.1 Origin, extent
- 2.2 Socio – economic, religious and cultural life
- 2.3 Town planning, architecture, script and decline

3. Vedic Age

- 3.1 Society, polity, economy, and religious life in pre - vedic period
- 3.2 Society, polity, economy, and religious life in post - vedic period
- 3.3 Social developments: Varna, Jati, and 16 Sanskaras

4. Rise of Religious Movements

- 4.1 Causes, doctrines and social dimensions of Buddhism and Jainism
- 4.2 Spread and decline of Buddhism and Jainism

Unit - II

1. Rise of Territorial States

- 1.1 Ganas and 16 Mahajanapadas,
- 1.2 Persian & Greek Invasions, its impact

2. Mauryan and Post Mauryan Period (322 B.C. -320 A.D.)

- 2.1. Chandragupta Maurya & Mauryan administration, art and architecture, Arthashastra and Indica
- 2.2. Significance of Kaling War; Ashoka's Dhamma; patronage to Buddhism
- 2.3 Post Mauryan Dynasties – Sungas, Kushanas & Satavahans

Unit - III

1. Gupta Dynasty :

- 1.1 Gupta age : Society : art and Architecture , Science and Technology
- 1.2 Administration , Trade , Commerce and Agriculture
- 1.3 Concept of Golden age

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -243

2. Vakatakat Dynasty :

- 2.1 Literature , art and architecture
- 2.2 Relation of Vakatakat with Gupta
- 2.3 Society and religion

Unit - IV

1. Vardhan Empire :

- 1.1 Harshavardhan , patronage to Buddhism

2. Major Dynasties of Deccan & South India :

- 2.1. Chalukyas of Badami & Rashtrakutas
- 2.2. Pallavas & Cholas their contribution towards culture, literature, trade and maritime activities

3. Arab and Turks Invasion :

- 3.1 Arab Invasion and its impact
- 3.2 Turks Invasion and its impact

Unit - V

1. Education in ancient India
2. Position of women in ancient India
3. Judicial administration in ancient India
4. Art and architecture in ancient India

INTERNAL

OLA

40

Criterion I : Curricular Aspects

VOCE which is based on the syllabus.

B.A.Part-II
Semester-III
(History of India From 1206 A.D. to 1756 A.D.)
(Implemented from 2018-2019 Session)

Time : 3 Hours)

Marks : 80

Int.Ass. : 20

Unit-I

1. **Survey of the Sources of Medieval India :**
 - 1.1 Archaeological, Epigraphic and Numismatic Materials and Monuments.
 - 1.2. Literary Sources-Persian, Sanskrit and Regional Languages.
2. **Establishment and Consolidation of Mughal Empire :**
 - 2.1 Babar
 - 2.2 Akbar
 - 2.3 ShershahaSuri
 - 2.4 Aurangzeb
3. **Mughal Polity :**
 - 3.1 Administrative Structure
 - 3.2 Manasabdari
 - 3.3 Jagirdari

Unit-II

1. **Mughal Ruling Classes :**
 - 1.1 Ulama
 - 1.2 Nobility
 - 1.3 Jamindar
2. **Mughal's Relation with Indian Power :**
 - 2.1. Mughal's Relation with Rajput with special reference to Akbar and Aurangzeb
3. **Decline of Mughal Empire :**
 - 3.1 Political, Administrative Causes
 - 3.2 Social, Economic and Religious Causes
 - 3.4 Effects of Decline of Mughal Empire

Unit-III

1. **Mughal Economy :**
 - 1.1 Agricultural Production and Management of Water Recourses
 - 1.2 Trade and Commerce, Urban Centers and Industries
 - 1.3 Monetary System

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 317

2. **Mughal Society :**
 - 2.1 The Village Community and Peasantry , Agricultural Labor and Slaves
 - 2.2 Urban Social Structure , Merchants, Bankers, Artisans, Craftsmen and Laborers
 - 2.3 Status of Women and their Rights, Parda, Dasi, Sati
3. **Religion :**
 - 3.1 Sufis, Sant Tradition
 - 3.2 Sikh, Kabirpanthis, Vaishnava Bhakti
4. **Cultural Life :**
 - 4.1 Education in Mughal period
 - 4.2 Literature- Persian, Sanskrit and Regional Language

Unit-IV

1. **Sources of Maratha History**
 - 1.1 Archaeological, Epigraphic and Numismatic Materials and Monuments.
 - 1.2. Literary Sources-Bakhars, Adnyapatra, Shakavali
2. **Emergence of Maratha Power**
 - 2.1 Political, Social, Religious and Economic Condition before rise of Maratha
 - 2.2 Causes of Rise of Maratha Power
3. **Maratha Power Under Shivaji**
 - 3.1 Shivaji's Relations with Adilshahi
 - 3.2. Shivaji's Relations with the Mughals
 - 3.3. Significance of Shivaji's Coronation
4. **Maratha Power Under Sambhaji**
 - 4.1 Sambhaji's Relations with the Portuguese
 - 4.2. Sambhaji's Relations with the Siddis of Janjira
 - 4.3. Sambhaji's Relations with the Mughals
5. **The Maratha War of Independence**
 - 5.1. The Maratha War of Independence under Rajaram
 - 5.2. The Maratha War of Independence under Tarabai

Criterion I : Curricular Aspects

Syllabi of B.A. Final Semester-V History of Modern World (From 1780 to 1920 AD)

Time : 3 Hours)

Marks : 80
Int.Ass. :20

Objectives –

The students should have an integrated view of the process of change in the Society, Economy and Civilization in the contest of Political Developments.

Notes : 1) One Question or a set of Questions from each unit will have to be answered.
2) Five Periods per week shall be provided for instructions.
3) Facilities of excursion tours to students are made available once a year, preferably in Diwali Vacation. The Financial Burden shall be borne by the students only.

Unit-I

1. **French Revolution** -Crisis of the ancient regime, Intellectual currents, Participation of Social Classes.
2. Emergence of Napoleon Bonaparte - Expansion, Consolidation and downfall.
3. Congress of Vienna (1815 AD).

Unit-II

1. Making of the Nations - States of Italy and Germany.
2. Foreign Policy of Germany under Bismarck.
3. Germany under Kaiser William II.

Unit-III

1. Triple Entente (1907 AD).
2. Russo Japanese War (1904 to 1905 AD)
3. First World War and Causes and Effects.
A) The Fourteen Points of President Wilson.

Unit-IV

1. The Entry of the U.S.A. into First World War.
 2. Concept of Communism, Capitalism, Socialism.
 3. The Russian Revolution (1917 AD) and Causes and Effects
-

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Sociology)

Cross cutting Issues –Department of Sociology

Program Name	Course Title	Cross-cutting Issue
B.A Sociology F Y	Meaning of Sociology	Human Values and Professional Ethics
B.A Sociology F Y	Sociological Perspective	Human Value Human Rights Gender issues and Professional Ethics
B.A. Sociology F Y	Community Social Groups Social Structure Status & Role Social Norms	Environmental Sustainability Human Rights Gender issues Human Values and Professional Ethics
B.A Sociology F Y	Social Control Culture Family Religion	Human Rights Gender issues Human Values and Professional Ethics
B.A. Sociology FY	Social Movement Social Change Stratification	Environmental Sustainability Human Rights Gender issues Human Values and Professional Ethics
B.A. Sociology S. Y.	Meaning of Social Problems	Human Values Human Rights Gender issues
B.A. Sociology S. Y	Family Problems, Population Problems in India	Human Rights Gender issues Human Values and Professional Ethics Environmental Sustainability
B.A. Sociology ,SY	Migration Unemployment Farmers Suicide& impact on family	Gender issues Human Rights Human Values and Professional Ethics Environmental Sustainability
B.A Sociology SY,	Problems of Alcoholism	Gender issues Human Rights Human Values and Professional Ethics Environmental Sustainability
B.A. Sociology SY	Problem of Terrorism White collar crime Problems of S.C. & S. T. Problems of Slum area Crime in Society Violence and crime against women	Human Values Gender issues Human Rights and Professional Ethics Environmental Sustainability

Criterion I : Curricular Aspects

B.A. Sociology	SY	Causes of slum& Solution Juvenile diligence	Human Rights
B.A. Sociology	TY	Introduction of social anthropology ,Meaning, Problems, Importance of social anthropology	Human Rights Human Values and Professional Ethics Environmental Sustainability
B.A. Sociology	TY	Methods of social anthropology	Human Rights
B.A. Sociology	TY	Tribal society in India Tribal Religion Tribal Economics	Environmental Sustainability Gender issues Human Values and Professional Ethics
B.A. Sociology	TY	Tribal social life ,Marriage, Family, Totemism	Gender issues Human Values and Professional Ethics Environmental Sustainability
B.A. Sociology	TY	Tribal Problems Tribal Development	Human Values and Professional Ethics Human Rights

HOD Sociology

(Pro. Nadendra Manmothe)

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Political Science)

SMT RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE

CROSSCUTTING ISSUES

Cross Cutting Issue Relevant to Gender	Environment and Sustainability	Human Value and Professional Ethics
1. GENDER EQUALITY- SEMINAR 2. RIGHT TO EQUALITY 3. HUMAN RIGHTS DAY 4. CONSTITUTION DAY		1. UNIVERSAL VALUES AND INDIAN CONSTITUTION – GUEST LECTURE 2. GENDER EQUALITY 3. RIGHT TO FREEDOM- PPT 4. NATIONAL VOTERS DAY – WEBINAR

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Home Economics)

Smt. Radhadevi Goenka College for Women, Akola

Cross cutting Issues – Home Economics Department

Program Name	Course Title	Cross-cutting Issue
B.A. Home Economics I Year	Family Resource Management and Interior Decoration	• Topics cover Environment & Sustainability: Water Conservation, Drainage & Waste Disposal. • Topics cover Human values : Human Relationship, Human Development & Contribution of HEC Education in National Development. • Topics cover Professional Ethics : Inculcating Skills in different spheres for Self-Employment, Job Opportunities & Women Entrepreneurship Establishment Visits. • Principles, Methods & Techniques of Work Simplification.
B.A. Home Economics II Year	Food Science and Nutrition	• Topics cover Gender related : Health and Nutrition, Functions of Food, Balance Diet & Therapeutic Diet
B.A. Home Economics III Year	Human Development	• Topics cover Human values: Heredity and Human Development Personality Development Parent-Child Relation • Topics cover Gender related : Social Moral and Emotional Development
M.A. Home Economics I Year	Home Economics	• Topics cover Human Values : Human Resource Management Personality Development Parent-Child Relation • Topics cover Gender related : Social, Moral and Emotional Development • Topics cover Professional Ethics : Time, Energy & Finance Management. Textile Clothing and Fashion Designing. Regional Embroidery. Fabric & Clothing Construction
M.A. Home Economics II Year	Home Economics	• Topics cover Human Values : Consumer Right, Protection & Purchase Decisions. • Topics cover Gender related : Health and Nutrition, Functions of Food, Balance Diet & Therapeutic Diet Human Wants and Standard of Living • Topics cover Professional Ethics : Consumer Economics & Marketing. • Topics cover Environment & Sustainability: Extension Education and Rural Development

(Dr Ujwala Bajpai)

Encl: Syllabus (B.A. I/II/III & M.A.I/II)

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Music)

CROSS-CUTTING ISSUES – MUSIC DEPARTMENT

MUSIC IS ALSO A PRIVILEGED PRISM TO LOOK TO CROSS-CUTTING ISSUES TO HUMAN EXPERIENCE WHICH ARE COVERED IN THE SYLLABUS.

Music studies the multiple dimensions of music, mainly social, cultural, cognitive and aesthetics

Program Name	Course Title	Cross-cutting Issue
B A I Sem I	Indian Music	
	Vocal / Instrumental Practical (Kriyatmak)	Human Values
		Cognitive and Aesthetics Mental Development.
		Patriotism
		Cognitive and Aesthetics
		Human Values
		Human Values
		Social ,Cultural ,
		Cognitive and Aesthetics
		Human Values
BA I Sem II	Indian Music	
	Vocal / Instrumental Practical (Kriyatmak)	Human Values
		Cognitive and Aesthetics
		Mental & Physical Fitness
		Cognitive and Aesthetics (For Improvement of Emotional quotient)
		Mental Development
		Skill Development
BAII, Sem III	Indian Music	
	Shastra (Theory) Vocal - Practical (Kriyatmak)	Cognitive and Aesthetics
		Human Values and Professional Ethics
		Social, Cultural responsibilities
BAII, SEM IV	Indian Music	Environmental Sustainability
	Practical / Theory	Cognitive and Aesthetics

Criterion I : Curricular Aspects

		Mental Development
BA III, SEM - V	Indian Music	Environmental Sustainability
	Practical / Theory	Cognitive and Aesthetics Mental Development
SEM VI		Human Values and Professional Ethics Social responsibilities
		Cognitive and Aesthetics Mental Development
MA I SEM I	Indian Music	Human Values and Professional Ethics
	Practical / Theory	Human Values and Professional Ethics
MAI SEM II	Indian Music	Gender issues Human Rights Social responsibilities
	Practical / Theory	Human Values and Professional Ethics
MA II SEM III	Indian Music	Human Values and Professional Ethics
	Practical / Theory	Gender issues Human Rights
MA II SEM IV	Indian Music	Human Values and Professional Ethics Social responsibilities
	Practical / Theory	Cognitive and Aesthetics Mental Development

Criterion I : Curricular Aspects

Appendix-H

बी.ए.सेमिस्टर -१
(भारतीय संगीत पाठ्यक्रम)
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र — १ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०
अंतर्गत मूल्यांकन — २०
३० गुण

- १) रागज्ञान :-
अ) पाठ्यक्रमातील राग
i) यमन ii) भैरव iii) बिलावल किंवा अल्हैया बिलावल iv) भूपाली
ब) कल्याण, भैरव व बिलावल या थाटांपैकी कोणत्याही दोन थाटात १०-१० अलंकारांचे गायन
क) पाठ्यक्रमातील प्रत्येक रागात एक स्वरमालिका (सरगमगीत), एक लक्षणगीत, व एक छोटारख्याल
ड) कोणतेही एक देशभक्तिपर गीत
२) तालज्ञान — खालील तालांची मात्रा-बोल-खंड चिन्हासह माहिती व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याची क्षमता.
i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल
३) 'हार्मोनियम' या वाद्याच्या सहाय्याने सप्तक व शुद्ध.विकृत स्वरांची ओळख.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणा प्रमाणे) -०५ गुण
ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण
क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण
(बॅच प्रमाणे) -----
एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -१
(भारतीय संगीत पाठ्यक्रम)
(गायन / स्वरवाद्य)
प्रश्नपत्र — २ (शास्त्र)

युनिट- १	अ) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे	गुण- ५० १० गुण
युनिट- २	अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित) ब) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य i) पं.विष्णु दिगंबर पलुस्कर ii) पं.विष्णु नारायण भातखंडे iii) तानसेन	१० गुण
युनिट — ३	अ) पाठ्यक्रमातील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन लिपीबद्ध करणे	१० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

युनिट - ४	i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल	
	ब) 'हार्मोनियम' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय	
युनिट - ५	क) 'तानपूरा' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय	
	व्याख्या- संगीत, श्रुती, स्वर - (शुद्ध-विकृत-चल-अचल), सप्तक- (मंद्र-मध्य-तार), वर्ण, अलंकार, स्थायी, अंतरा, राग, थाट व १० थाटांची नावे, स्वर-(वादी-संवादी-अनुवादी-विवादी), आश्रयराग, वर्ज्य स्वर, आरोह-अवरोह-पकड, रागजाती-(औडव- षाडव-संपूर्ण), लय-(विलंबित-मध्य-द्रुत), ताल, मात्रा, विभाग, सम, टाळी, खाली, ठेका, आवर्तन.	१० गुण
गुण विभाजन	सम्पूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	१० गुण
१) अलंकार	- ०५	
२) स्वरमालिका	- ०४	
३) लक्षणगीत	- ०४	
४) छोटारख्याल	- ०५	
५) देशभक्तीपर गीत	- ०२	
६) तालाभ्यास	- ०५	
७) हार्मोनियम वादन	- ०५	

एकूण - ३०

बी.ए.सेमिस्टर -२
भारतीय संगीत
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र - ३ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

- १) रागज्ञान :-
- अ) पाठ्यक्रमातील राग -
- i) काफी ii) खमाज iii) दुर्गा
- ब) 'काफी व खमाज' या दोन्ही थाटात प्रत्येकी १० अलंकारांचे गायन
- क) पाठ्यक्रमातील प्रत्येक रागात एक स्वरमालिका (सरगमगीत), एक लक्षणगीत, व एक छोटारख्याल गाणे आवश्यक
- ड) कोणतेही एक भक्तिगीत किंवा भावगीत.
- २) तालज्ञान -खालील तालांची मात्रा-बोल-चिन्हासह माहिती व हातावर टाळी देऊन मूळलय व दुगून म्हणण्याची क्षमता.
- i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल
- ३) 'हार्मोनियम' या वाद्याच्या सहाय्याने पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाचे आरोह अवरोह - पकड वाजविणे

Criterion I : Curricular Aspects

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)	-०५ गुण
ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा	- ०५ गुण
क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण (बॅच प्रमाणे)	- १० गुण

	एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -२
भारतीय संगीत
(गायन / स्वरवाद्य)
प्रश्नपत्र — ४ (शास्त्र)

गुण- ५०

युनिट— १	अ) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपिबद्ध करणे	१० गुण
युनिट— २	अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित) ब) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य - i) उ.अमीर खुस्रो ii) पं.स्वामी हरीदास iii) पं.भीमसेन जोशी	१० गुण
युनिट — ३	अ) पाठ्यक्रमातील खालील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मूळलय व दुगून लयीत लिपिबद्ध करणे i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल ब) 'तबला' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय	१० गुण
युनिट - ४	क) 'पं.विष्णु नारायण भातखंडे' स्वरलिपी व ताललिपी पद्धतीचा संपूर्ण परिचय अ) २२ श्रुतींवर वर्तमान ७ स्वरांची स्थाननिश्चिती (तालिका) ब) नाद, नादाचे प्रकार व गुणधर्म क) गायकांचे गुणदोष ड) भक्तिगीत व भावगीत यांचा सामान्य परिचय ई) व्याख्या- अष्टक, पूर्वांग-उत्तरांग, मीड, कण, खटका, मूर्की, आलाप, तान	१० गुण
युनिट - ५	सम्पूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	१० गुण
गुण विभाजन	१) अलंकार	-०५
	२) स्वरमालिका	- ०४
	३) लक्षणगीत	- ०४
	४) छोट्याख्याल	- ०५
	५) भक्तीगीत / भावगीत	- ०२
	६) तालाभ्यास	- ०५
	७) हार्मोनियम वादन	- ०५

Criterion I : Curricular Aspects

एकूण – ३०

संदर्भ ग्रंथ सूची

- १) हिन्दुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग-१ व २ – पं.वि.ना.भातखंडे, संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) शत्रु परिचय भाग-१ व २ - हरिश्चंद्र श्रीवास्तव , संगीत संदन इलाहाबाद .
- ३) सुबोध संगीत शास्त्र – तेजसिंग टाक, बेकरा, आलमी फाऊंडेशन लखनऊ
- ४) संगीतांजली भाग-१ – पं.ओंकारनाथ ठाकुर , संगीत कार्यालय, हाथरस (उत्तरप्रदेश)
- ५) संगीत सरिता - रमा सराफ, विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- ६) अभिनव गितांजली भाग-१ भाग-४ भाग-५- पं.रामाचय झा, संगीत सदन इलाहाबाद .
- ७) भातखंडे संगीत शास्त्र—पं.वि.ना.भातखंडे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ८) संगीत परिभाषा- विवेचन- पं.श्रीकृष्ण नारायण रातांजनकर , आचार्य एस,एन,रातांजनकर फाऊंडेशन, मुंबई
- ९) राग विज्ञान भाग – विनायकवुवा पटवर्धन,
- १०) संगीत शास्त्र दर्पण- शांती गोवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ११) संगीत शास्त्र विजयिनी – पं.नारायण मंगरुळकर, स्वरसंपदा केंद्र कोष्टीपूरा मार्ग, सीताबर्डी, नागपूर.
- १२) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) - समीर जगताप , मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- १३) संगीत शास्त्र विज्ञान – डॉ.सुचिता बीडकर , संस्कार प्रकाशन ६ / ४०० अभ्युदयनगर, काळा चौक मुंबई
- १४) पं.विष्णू दिगंबर पलुस्कर- वि.रा.आठवले , नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया, ए ५ ग्रीन पार्क, नवी दिल्ली.
- १५) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) – प्रा.डॉ.सौ.माणिक ना मेहरे, राघव पब्लिशर्स अॅन्ड डीस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- १६) संगीत प्रवीण दर्शिका – पं.नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकूर कीटगंज, इलाहाबाद. (उत्तरप्रदेश)
- १७) कहत गुनीजन- डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- १८) गुरतुर गा ले राग- प्रो.गुणवन्त माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १९) वसंत सुधा – डॉ. धनश्री पांडे (मुळावकर) विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- २०) संगीत विशारद - वसंत, संगीत कार्यालय, हाथरस.
- २१) स्वकीया – पं.गुणवन्त माधवलाल व्यास , व्यासश्रुती संस्थान, रायपुर.
- २२) बंदीशाच्या बंदीशी – पं.देवीतासपंत काळे गुरुजी , प्रा.कमल भोंडे, अमरावती.
- २३) नादकमल रचनाकार- प्रा.सौ.कमल मु भोंडे- मुरलीधर अ. भोंडे, अमरावती.
- २४) संगीत समाधान- डॉ.मधु शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन, इलाहाबाद.

Criterion I : Curricular Aspects

बी.ए.सेमिस्टर -३
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र - ५ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०
गुण- ३०

- १) रागज्ञान
अ) पाठ्यक्रमातील राग -
i) आसावरी ii) भैरवी iii) वृंदावनी सारंग iv) बिहाग v) मालकंस vi) देस
ब) वरील पैकी तीन रागात स्वरमालिका (सरगम गीत)
क) वरील पैकी दोन रागात लक्षणगीते (लक्षणगीते व सरगम गीते यांचे राग वेगवेगळे असावे)
ड) वरील पैकी सर्व रागात- छोटेखाल.
इ) वरील पैकी कोणत्याही दोन रागात २ छोटेखाल- आलाप.तानांसह.
फ) खालील पैकी कोणत्याही एका रागात -विलंबित ख्यालाची बंदिश आवश्यक
i) यमन, ii) भैरव, iii) भुपाली
ह) विलंबित ख्यालाचे राग सोडून कोणत्याही एका रागात तराना
ल) कोणतेही एक लोकगीत
२) तालज्ञान- खालील तालांची मात्रा-बोल-खंड चिन्हासह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दूगुन लयीमध्ये म्हणण्याची क्षमता
i) रुपक ii) तीग्रा iii) झपताल iv) सूलताल v) चौताल
३) 'हार्मोनियम' या वाद्यावर पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात सरगमगीत वाजविणे.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण
ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण
क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण
(बॅच प्रमाणे)

एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -३
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र - ६ (शास्त्र)

गुण - ५०

- युनिट १ - पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार स्वरलिपीबद्ध करणे. १० गुण
युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित)लिहा १० गुण
ब) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य लिहा-
i) सदारंग - अदारंग
ii) बैजू - बख्खू
iii) बाबा अल्लाउद्दीन खॉ
iv) उस्ताद अब्दुल करीम खॉ
युनिट ३ - अ) पाठ्यक्रमातील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मुळलय व दूगुन लयीत लिपीबद्ध करणे
i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल v) रुपक vi) तीग्रा vii) झपताल
viii) सूलताल ix) चौताल १० गुण
ब) 'पं.विष्णु दिगंबर पलुस्कर' ह्यांच्या स्वरलिपी व ताललिपी पद्धतीचे अध्ययन
क) 'व्हायोलीन' या वाद्याचा आकृतिबंध परिचय.
युनिट ४ - अ) खालील राग प्रकारांची विस्तृत माहिती लिहा
पूर्वागवादी-उत्तरागवादी राग, संधीप्रकाश राग, अर्धदर्शक स्वर, परमेल प्रवेशक राग,

Criterion I : Curricular Aspects

ब) 'तराणा व लोकगीत' या गीतप्रकारांची विस्तृत माहिती
युनिट ५ - संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न

१० गुण

१० गुण

गुण विभाजन	१) स्वरमालिका	-०४
	२) लक्षणगीत	- ०४
	३) छोटाख्याल	- ०५
	४) विलंबित ख्याल	-०५
	५) लोकगीत	- ०२
	६) तालाभ्यास	- ०५
	७) हार्मोनियम वादन	- ०५

एकूण - ३०

बी.ए.सेमिस्टर -४
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र - ७ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०

बाह्य मूल्यांकन - ३०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

- १) रागज्ञान
पाठ्यक्रमातील राग -
i) बागेश्री ii) भिमपलासी iii) कामोद iv) केदार v) तिलककामोद
अ) वरील पैकी कोणत्याही दोन रागात सरगमगीत व सर्व रागात छोटेख्याल व (दोन छोटेख्याल आलाप-तानांसह)
ब) पाठ्यक्रमातील वरील पैकी कोणत्याही एका रागात विलंबित ख्यालाची बंदिश
क) बिहाग आणि मालकंस या रागापैकी कोणताही एक विलंबित ख्याल आलाप-तानांसह
ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात धृपद दुगुन चौगुन सह (विलंबित ख्यालाचे राग सोडून)
इ) गझल (कोणतीही एक)
- २) तालज्ञान - खालील तालांची मात्रा-बोल-चिन्हांसह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दुगून, चौगून म्हणण्याची क्षमता i) त्रिताल, ii) केहरवा, iii) दादरा, iv) एकताल, v) रुपक, vi) तीव्रा, vii) झपताल, viii) सूलताल, ix) चौताल.
- ३) 'हार्मोनियम' या वाद्यावर राष्ट्रगीत वाजविणे.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)	-०५ गुण
ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा	- ०५ गुण
क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण (बॅच प्रमाणे)	-१० गुण

एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -४
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र - ८ (शास्त्र)

गुण - ५०

Criterion I : Curricular Aspects

युनिट १ – पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे	१० गुण
युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित) लिहा ब) राग समय सिद्धान्त – विस्तृत अध्ययन (आकृतिसह) क) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य – i) गोपालनायक ii) मोगूबाई कुर्डीकर iii) डॉ. एन. राजम iv) पं. रामाश्रय झा (रामरंग)	१० गुण
युनिट ३ – अ) पाठ्यक्रमातील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मूळलय व दुगून , चौगून सह लिपीबद्ध करणे i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल v) रुपक vi) तीव्रा vii) झपताल viii) सूलताल ix) चौताल. ब) 'सितार' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय क) 'पखवाज' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय	१० गुण
युनिट ४ -- अ) भारतीय वाद्य व वर्गीकरणाचा संक्षिप्त अभ्यास ब) मोगलकाळ ते आधुनिक कालखंडातील संगीताचा संक्षिप्त इतिहास क) आविर्भाव- तिरोभाव, नायकी- गायकी, वाग्येयकार, गमक, अतित-अनाघात व तिहाई ह्यांची परिभाषा ड) धृपद व गझल या गीतप्रकारांची माहिती	१० गुण
युनिट ५ -- संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	१० गुण

गुण विभाजन	१) स्वरमालिका	-०३
	२) छोटख्याल	- ०४
	३) विलंबित ख्याल	-०५
	४) ध्रुपद	-०५
	५) गझल	-०३
	६) तालाभ्यास	- ०५
	७) हार्मोनियम वादन	- ०५

एकूण – ३०

संदर्भ ग्रंथ सूची

- हिन्दुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग-५ – पं. वि. ना. भातखंडे, संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- अनुपरागविलास भाग-२ – गंधर्व कुमार , मौज प्रकाशन, मुंबई
- स्वकीया – पं. गुणवंत माधवलाल व्यास , व्यासश्रुती संस्थान, रायपुर.
- शास्त्रीय संगीत के प्रचलीत राग - संस्कार प्रकाशन, ६ / ४०० अभ्युदयनगर, काळा चौक मुंबई
- भावगीतांचे नोटेसन- अशोक सहस्त्रबुध्दे , मनोरमा प्रकाशन, दादर, मुंबई
- संगीत शास्त्र विजयिनी- पं. नारायण मंगरुळकर,
- २२ श्रुति – डॉ. विद्याधर गोपाळ ओक, संस्कार प्रकाशन, मुंबई
- मालनीया गुंद लावोरी – डॉ. विकास कशाळकर, संस्कार प्रकाशन, मुंबई
- रागरचनांजली - अश्विनी भिडे देशपांडे - राजहंस प्रकाशन, पुणे
- हिन्दुस्थानी म्युझिक - अशोक रानडे , नॅशनल बुक ट्रस्ट, नवी दिल्ली.
- पं. वि. ना. भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशीची मिमांसा – डॉ. भोजराज चौधरी, मेघा पब्लिकेशन, अमरावती.
- कहत गुनीजन – डॉ. साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन, नागपूर.
- भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) – प्रा. सौ. मानिक मेहरे, राघव पब्लिशर्स अँड डीस्ट्रीब्युटर नागपूर.

Criterion I : Curricular Aspects

- १४) बंदिशीच्या बंदिशी — पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.सौ.कमल भोंडे, अमरावती.
१५) नादकमल रचनाकार- प्रा.सौ.कमल मु भोंडे- मुरलीधर अ. भोंडे, अमरावती.
१६) भारतीय संगीतातील दोन रंग सदारंग - अदारंग, डॉ.स्मिता पतंजलि मादुस्कर, सुनिधी पब्लिशर्स,पुणे
१७) सदारंगाच्या बंदिशी एक अध्ययन- प्रा.डॉ.सौ.वर्षा ध कुळकर्णी, प्रा.धनंजय कुळकर्णी, यवतमाळ.
१८) संगीतकार उस्ताद अब्दुल करीम खॉ. — डॉ.जयंत खोत, के एल.पचौरी प्रकाशन, गाझियाबाद.
१९) अभिनव गितांजलि भाग-१,४ व ५ — पं.रामाश्रय झा, संगीत सदन इलाहाबाद
२०)

बी.ए.सेमिस्टर -५
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र — ९ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०
अंतर्गत मूल्यांकन — २०
गुण- ३०

१) रागज्ञान

पाठ्यक्रमातील राग-

i)जौनपुरी ii) हमीर iii) चंद्रकौंस iv) हंसध्वनी, v)रागेश्री vi) मारुबिहाग

अ) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात विलंबित ख्यालाची बंदिश

ब) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागांमध्ये आलाप-तानांसह छोटेख्याल.

क) बागेश्री, भिमपलासी, कामोद, केदार पैकी कोणत्याही एका रागात आलाप-तानांसह विलंबित ख्याल.

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात धमार-मूळलय व दुगून सह

इ) एक नाट्यगीत

२)तालज्ञान — खालील तालांची मात्रा व बोल चिन्हांसह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दुगून म्हणण्याची क्षमता

i)तिलवाडा ii) धमार आडाचौताल iv) दीपचंदी v) झुमरा

३)अ) 'हार्मोनियम' वाद्यावर कुठलाही एक गीतप्रकार किंवा एक छोटाख्याल वाजविता येणे

ब) तानपूयाची साथ करणे.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण

क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण

(बॅच प्रमाणे)

एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -५
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र — १० (शास्त्र)

गुण-५०

Criterion I : Curricular Aspects

- युनिट १ – पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे १० गुण
- युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती व तुलनात्मक अध्ययन
 ब) रागवर्गीकरणाच्या पद्धती सांगून थाट-राग वर्गीकरण, शुद्ध-छायालग-संकीर्ण राग वर्गीकरणाचे अध्ययन
 क) भारतीय संगीतात एका सप्तकातून ३२ थाटांची निर्मिती
 ड) एका थाटातून ४८४ रागांची निर्मिती-विस्तृत अध्ययन १० गुण
- युनिट ३ – अ) पाठ्यक्रमातील तालांची सविस्तर माहिती व मूळलयीसह दुगून लिहीण्याची क्षमता १० गुण
 i) तिलवाडा ii) धमार iii) आडाचौताल iv) दीपचंदी v) झूमरा
 ब) ‘सारंगी’ या वाद्याचा आकृतिसह परिचय
 क) ‘सरोद’ या वाद्याचा आकृतिसह परिचय
- युनिट ४ – अ) स्वरांतर Interval (टोन, मेजर टोन, माईनर टोन, सेमीटोन) स्केल-नॅचरल स्केल, १०गुण
 डायटोनिक स्केल, टेम्पर्ड स्केल, अनुनाद(Resonance), डोल (Beat), प्रतिध्वनी (Echo),
 उपस्वर (स्वयंभू स्वर Over tone) या सर्व प्रमुख स्वर संवादाचा अभ्यास
 ब) गांधर्व गान, मार्गी-देशी आणि ग्राम मूर्च्छना यांचा संक्षिप्त परिचय
 क) निबद्ध-अनिबद्ध गान
- युनिट ५ – संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न. १० गुण

गुण विभाजन	१) विलंबित ख्याल	-०५
	२) छोटाख्याल	- ०५
	३) धमार	-०४
	४) नाट्यगीत	-०३
	५) तालाभ्यास	— ०५
	६) हार्मोनियम वादन	— ०४
	७) तानपूरा वादन	- ०४

एकूण – ३०

बी.ए.सेमिस्टर -६
 भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
 गायन / स्वरवाद्य
 प्रश्नपत्र – ११ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
 बाह्य मूल्यांकन - ३०
 अंतर्गत मूल्यांकन – २०
 गुण- ३०

१) रागज्ञान

पाठ्यक्रमातील राग –

- i) तोडी ii) शंकरा iii) जयजयवंती iv) पुरिया v) पुरिया धनाश्री vi) वसंत vii) कलावती
 viii) बहार
 अ) वरील पैकी कोणत्याही चार रागात छोटेख्याल आलाप तानांसह

Criterion I : Curricular Aspects

- ब) पाठ्यक्रमातील वरील कोणत्याही एका रागात विलंबित ख्याल.
 क) जौनपुरी, हमीर, चंद्रकौंस, हंसध्वनी, रागेश्री, मारुबिहाग, या रागापैकी कोणत्याही एक रागात विलंबित ख्याल आलाप-तानांसह
 ड) कोणत्याही एका रागात चतुरंग
 इ) कोणताही एक उपशास्त्रीय गीतप्रकार
- २) तालज्ञान — खालील तालांची मात्रा-बोल-चिन्हांसह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दुगून, तिगून, चौगून म्हणण्याची क्षमता i) त्रिताल, ii) एकताल, iii) दादरा, iv) केहरवा, v) झपताल vi) चौताल, vii) धमार viii) तिलवाडा ix) रुपक x) तीव्रा xi) सुलताल xii) आडाचौताल xiii) दीपचंदी xiv) झुमरा
- ३) अ) 'हार्मोनियम' या वाद्यावर कोणत्याही एका विलंबित ख्यालाची बंदिश
 ब) तानपूयाची साथ करणे

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण

क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण

(बॅच प्रमाणे)

एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -६
 भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
 गायन / स्वरवाद्य
 प्रश्नपत्र — १२ (शास्त्र)

गुण — ५०

युनिट १ — पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे १० गुण

युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित) व तुलनात्मक अध्ययन

ब) गणितीय पद्धतीनुसार तारेची लांबी व आंदोलन संख्या काढणे

क) पं.व्यंकटमखी यांच्या गणितीय पद्धतीने ७२ थाटांच्या निर्मितीचा सिध्दांत

ड) धृपदाच्या बाणी — विस्तृत अध्ययन १० गुण

युनिट ३ — अ) पाठ्यक्रमातील सर्व तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मूळलय व दुगून ,

तिगून व चौगून सह लिपीबद्ध करणे १० गुण

i) त्रिताल, ii) एकताल, iii) दादरा, iv) केहरवा, v) झपताल

vi) चौताल, vii) धमार Viii) तिलवाडा ix) रुपक x) तीव्रा xi) सुलताल

xii) आडाचौताल xiii) दीपचंदी xiv) झुमरा

ब) 'बासरी' या वाद्यांचा आकृतिसह परिचय

क) 'स्वरमंडल' या वाद्यांचा आकृतिसह परिचय

युनिट ४ — अ) रविन्द्र संगीत, नाट्यसंगीत व लोकसंगीत यांचे विस्तृत अध्ययन १० गुण

ब) उपशास्त्रीय गीत प्रकारांची माहिती लिहा

क) संगीतातील घराण्यांची परिभाषा देवून ग्वाल्हेर, आग्रा, किराना, जयपूर, दिल्ली पतियाळा या घराण्यांची संक्षिप्त माहिती लिहा

युनिट ५ — संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न. १० गुण

गुण विभाजन १) विलंबित ख्याल -०५

२) छोटख्याल - ०५

Criterion I : Curricular Aspects

३) चतुरंग	०४
४) उपशास्त्रीय गीत प्रकार	-०३
५) तालाभ्यास	- ०५
६) हार्मोनियम वादन	- ०४
७) तानपूरा वादन	- ०४

एकूण - ३०

संदर्भ ग्रंथ सुची

- १) हिन्दुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग-२ ३, ४ - पं.वि.ना.भातखंडे, संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) संगीत शास्त्र विजयिनी - पं.नारायण मंगरूळकर, स्वरसंपता केंद्र कोष्टीपूरा मार्ग, सीताबर्डी, नागपूर.
- ३) संपूर्ण विशारद तबला - समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- ४) पं.विष्णू दिगंबर पलुस्कर, वि.रा.आठवले, नेशनल ट्रस्ट नवी दिल्ली
- ५) मालनीया गुंदलावोरी- विकास कशाळकर, संस्कार, प्रकाशन, मुंबई
- ६) राग रचनाजंली - अश्वीनी भिडे, देशपांडे, राजहंश प्रकाशन, पुणे.
- ७) हिन्दुस्थानी संगीत - अशोक रानडे, नेशनल बुक ट्रस्ट, नवी दिल्ली.
- ८) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशीची मिमांसा - डॉ.भोजराज चौधरी, मेघा प्रकाशन, अमरावती.
- ९) कहत गुनीजन- डॉ.साधना शिलेदार, विजया प्रकाशन, नागपूर.
- १०) थोर संगीतकारांची परंपरा- बी.आर.देवधर, पाप्युलर प्रकाशन, मुंबई
- ११) बंदीशीच्या बंदीशी- पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी, प्रा.सौ.कमल मु.भोंडे
- १२) नांदकमल रचनाकार- प्रा.सौ.कमल मु भोंडे, मुरलीधर अ भोंडे
- १३) संगीतार्चना - डॉ.अर्चना अंभोरे, अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- १४) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजाभैय्या तथा पं.बाळासाहेब पुंछवाले - प्रा.राजेन्द्र देशमुख,
- १५) अभिनव गितांजलि भाग-१ , ४ व ५ - पं.रामाश्रय झा , संगीत सदन इलाहाबाद.
- १६) अनुपरागविलास भाग-२, कुमार गंधर्व, मौज प्रकाशन, मुंबई
- १७) संगीत चिंतन, डॉ.भोजराज चौधरी, नभ प्रकाशन, अमरावती.

-1-

एम.ए.सेमिस्टर-१

प्रायोगिक - मौखिक (Viva)

प्रश्नपत्र - १

(संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन २०

१) रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

i) अहिरभैरव

ii) बैरागी भैरव

iii) नटभैरव

विभाग ब

i) शुद्धसारंग

ii) मधमाद सारंग

iii) गौडसारंग

विभाग क

i) देशकार

ii) चारुक्शी

iii) झिंझोटी

Criterion I : Curricular Aspects

iv) गुणक्री	iv) मियों का सारंग	iv) खंभावती
v) बिभास (भैरव थाट)	v) सामंत सारंग	v) बसंत मुखारी
ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक. क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागांव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील छोट्याख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह. १) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक धूपद (गायकी व विविध लयकारीसह) एक तराना (विस्तृत गायकीसह)		
क्रियात्मक अंतर्गत अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण गुण : ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण क) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण		

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर -१ प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance) प्रश्नपत्र २

वेळ- ४० मिनिट	पूर्णांक — १००
	बाह्य मूल्यांकन — ८०
	अंतर्गत मूल्यांकन २०
१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करून विलंबित ख्याल व छोट्याख्याल गायकीसह प्रस्तुति करणे. (४० गुण)	
१) अ) परीक्षकांनी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोट्याख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे (२० गुण)	
ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार — नाट्यगीत व गजल (२० गुण)	
क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) हार्मोनियम साथसंगत -१० गुण	
ब) तानपुरा वाजविणे - १० गुण	

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर-१

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -३

शास्त्रीय संगीताचे क्रियात्मक सिध्दांत

वेळ ३ तास	पूर्णांक — १००
	बाह्य मूल्यांकन — ८०
	अंतर्गत मूल्यांकन - २०
घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानांसहीत. १६ गुण	
ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे	
घटक-२ रागांग वर्गीकरणाचे अध्ययन आणि भैरव व सारंग रागांगाचे विश्लेषण १६ गुण	
घटक-३ अ) स्वरप्रस्तार, खंडमेरू, नष्टोद्दीष्ट चे अध्ययन	
ब) तान रचना व तिहाईचा सिध्दांत १६ गुण	
घटक-४ अ) भारतीय संगीतासाठी कंठसंस्कार विधी	

Criterion I : Curricular Aspects

ब) स्वरोत्पादक यंत्र व कर्णेंद्रिय रचनेचे अध्ययन	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण
सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण	-१० गुण
ब) गटचर्चा (Group Discussion)	१० गुण

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर-१

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -४

प्राचीन भारतीय संगीताचा इतिहास व शास्त्र (वैदिक काळापासून ११ वी शताब्दी पर्यंत)

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००

बाह्य मूल्यांकन — ८०

अंतर्गत मूल्यांकन २०

घटक-१ अ) संगीताच्या उत्पत्तीबाबत विविध तज्ञांच्या मतांचे अध्ययन या संदर्भात भारतीय व पाश्चात्य मतांचा परिचय	
ब) वैदिक आणि शिक्षा ग्रंथ, पौराणिक ग्रंथ, रामायण, महाभारत, मौर्य व गुप्त कालीन संगीताचा परिचय	१६ गुण
घटक-२ अ) दत्तिलम, नाट्यशास्त्र बृहद्देशी आणि भरतभाष्य या ग्रंथांचा सामान्य परिचय.	
ब) चित्रा, विपंची, मत्तकोकीला, त्रिपुष्कर, मृदंग, पणव, दर्दुर, जयघंटा, कास्थताल या वाद्यांचा सामान्य परिचय.	१६ गुण
घटक-३ गांधर्वगान, मार्ग-देशीसंगीत, ग्राम, मुच्छना, चतुःसारणा व ग्रामराग आदि दशविध राग वर्गीकरणाचे अध्ययन	१६ गुण
घटक-४ अ) मार्गताल व देशीताल पद्धतीचे अध्ययन व तालाचे दहा प्राण	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण
सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) अभ्यासक्रमावर आधारित सेमिनार	-१० गुण
ब) अभ्यास दौरा (Study Tour)	१० गुण

एकूण २० गुण

संदर्भग्रंथ सूची

- १) हिंदुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहबाद
- ३) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहबाद.
- ४) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस
- ५) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रातंजनकर, आचार्य, एस एन.रातंजनकर फौंडेशन मुंबई
- ६) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ७) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस.
- ८) संगीत शास्त्र विजयनी — पं.नारायण मंगरुळकर, स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.
- ९) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- १०) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- ११) संगीत प्रविण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहबाद
- १२) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १३) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १४) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हाथरस
- १५) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १६) बंदिशीच्या बंदिशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोंडे अमरावती.
- १७) नादकमल प्रा.कमल मु भोंडे मुरलीधर अ भोंडे, अमरावती.
- १८) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहबाद.
- १९) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- २०) अनुपरागविलास भाग १, २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २१) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.

Criterion I : Curricular Aspects

- २२) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशींची मिमांसा,डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २३) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २४) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २५) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २६) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- २७) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- २८) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३०) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- ३१) भारतीय संगीत शास्त्र तुलसीराम देवांगण, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी
- ३२) भारतीय संगीत शास्त्र परंपरा लिपीक दासगुप्ता, कला प्रकाशन, अमरावती.
- ३३) भारतीय तंत्रिवाद्य डॉ.प्रकाश महाडिक, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी
- ३४) भारतीय संगीत वाद्य, लालमणी मिश्रा.
- ३५) Voice culture, S.A.K.Durga
- ३६) आवाज साधना शास्त्र प्रो.बी.आर.देवधर.
- ३७) संगीत जिज्ञासा और समाधान, तेजसिंह हाट, बेकश आलमी फौंडेशन, लखनौ.
- ३८) संगीत विज्ञान एवं गणित,तेजसिंह पाट, बेकश आलमी फौंडेशन, लखनौ.
- ३९) संगीत विशारद, बसंत संगीत कार्यालय, हातरस उ.प्र.
- ४०) संगीत मेनूअल डॉ.मृत्यूनजय शर्मा, एच.जी.प्रकाशन, दिल्ली.
- ४१) स्वरार्थरामणी, गानसरस्वती किशोरी आमोणकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे.
- ४२) निबंध संगीत, लक्ष्मी नारायण गर्ग, संगीत कार्यालय, हाथरस

एम.ए.सेमिस्टर-२ प्रायोगिक - मौखिक (Viva)

प्रश्नपत्र - ५

(संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन- २०

१)रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

i) शुद्धकल्याण

ii) पुरियाकल्याण

iii)श्यामकल्याण

iv)गोरखकल्याण

v) आनंदी कल्याण (नंद)

ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक.

क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी

विभाग ब

i)पटदीप

ii) मधुवंती

iii)गावती

iv) मुलतानी

v) धनाश्री

विभाग क

i) छायानट

ii) जोग

iii) मधुकंस

iv) हिंडोल

v) बिहागडा

Criterion I : Curricular Aspects

इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागांव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील छोटाख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह.

१) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक त्रिवट व एक तराना (विस्तृत गायकीसह)

क्रियात्मक अंतर्गत	अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)	- ०५ गुण
	ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा	- ०५ गुण
	क) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण	- १० गुण
		एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर २

प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance)

प्रश्नपत्र ६

वेळ- ४० मिनिट		पूर्णांक - १००
	बाह्य मूल्यांकन - ८०	
	अंतर्गत मूल्यांकन - २०	
१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करुन विलंबित ख्याल व छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे.	४० गुण	
२) अ)परिक्षकांनी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे	२० गुण	
ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार - चैती व होरी	२० गुण	
क्रियात्मक अंतर्गत गुण :	अ) विभागांतर्गत घेतल्या जाणाऱ्या संगीत सभेत सादरीकरण	- १० गुण
	ब) Power Point Presentation	- १० गुण
		एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर-२

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -७

शास्त्रीय संगीताचा क्रियात्मक सिध्दांत

वेळ ३ तास		पूर्णांक - १००
		बाह्य मूल्यांकन - ८०
		अंतर्गत मूल्यांकन - २०
घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानांसहीत		
ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे.	१६ गुण	
घटक-२ अ) थाट-राग वर्गीकरणाचे अध्ययन.		
ब) कल्याण आणि धनाश्री रागांगांचे विश्लेषण	१६ गुण	
घटक-३ अ) संगीत व काव्य आणि ताल व छंद यांचा परस्पर संबंध		
ब) विभिन्न प्रकारच्या बंदिशींचे विश्लेषणात्मक अध्ययन	१६ गुण	
घटक-४ अ) कर्नाटक गीतप्रकार व तालपद्धतीचे सामान्य अध्ययन.	१६ गुण	
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण	

Criterion I : Curricular Aspects

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) स्वरलिपी मुखोद्गत करणे	-१० गुण
ब) विविध प्रकारच्या आलाप व तान तयार करणे	-१० गुण
	एकूण २० गुण

-४-

एम.ए.सेमिस्टर-२
गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम
प्रश्नपत्र -८
मध्यकालीन भारतीय संगीताचा इतिहास व शास्त्र
(१२ वी ते १७ वी शताब्दी पर्यंत)

वेळ ३ तास	पूर्णांक - १०० बाह्य मूल्यांकन - ८० अंतर्गत मूल्यांकन - २०
घटक-१ अ) श्रुती व स्वर यांचा संबंध, आणि विभिन्न ग्रंथकारांची मते. श्रुतीची विभिन्न मापे (प्रमाणश्रुती, उपमहती श्रुती, महतीश्रुती)	
ब) शारंगदेव, रामामात्य, व्यंकटमखी व अहोबल यांचे शुद्ध, विकृत स्वरांचे अध्ययन.	१६ गुण
घटक-२ अ) प्रबंधाची परिभाषा व प्रकार, प्रबंधाच्या धातु आणि अंगाचा परिचय	
ब) धृपद-धमार ची उत्पत्ती आणि विकास व धृपद बानींचे अध्ययन	
क) मध्ययुगात भारतीय संगीतावर पाश्चात्य संगीताचा प्रभाव	१६ गुण
घटक-३ अ) संगीत रत्नाकर, संगीत समयसार, रागतरंगिणी, संगीत दर्पण व रागविबोध या ग्रंथांचा संक्षिप्त परिचय	
ब) निबध्द व अनिबध्द गान यांचा परिचय	१६ गुण
घटक-४ अ) अष्टछाप संत-कविंचा संगीत संबंधी विषयाचा परिचय	१६ गुण
ब) मध्यकालीन ग्रंथांच्या आधारे एकतंत्री, आलापनी, किन्नरी, त्रितंत्री, किनाकी, वंश, व मधुकरी या वाद्यांचे अध्ययन	
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण
सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) अभ्यासक्रमावर आधारित सेमिनार	-१० गुण
ब) Assignments	-१० गुण

एकूण २० गुण

संदर्भग्रंथ सूची

- ४३) हिंदुस्थानी क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- १) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहबाद
- २) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहबाद.
- ३) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस.
- ४) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रतंजनकर, आचार्य, एस एन.रतंजनकर फाँडेशन मुंबई
- ५) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ६) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गोवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस.

Criterion I : Curricular Aspects

- ७) संगीत शास्त्र विजयनी — पं.नारायण मंगरुळकर , स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.
- ८) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- ९) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- १०) संगीत प्रवीण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहबाद
- ११) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १२) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १३) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हातरस.
- १४) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १५) बंदीशीच्या बंदीशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोंडे अमरावती.
- १६) नादकमल प्रा.कमल मु भोंडे मुरलीधर अ भोंडे, अमरावती.
- १७) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहबाद.
- १८) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- १९) अनुपरागविलास भाग १ , २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २०) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- २१) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशीची मिमांसा, डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २२) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २३) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २४) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २५) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- ४४) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- ४५) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- ४६) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- २६) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- २७) संगीत चिंतामणी आ.बृहस्पती प्रकाशन, दिल्ली.
- २८) प्रणव भरती. पं. ओंकारनाथ ठाकूर, संगीत कार्यालय, हातरस
- ४७) संगीताजंली भाग ४ , ५ पं.ओंकारनाथ ठाकूर, संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) भारतीय संगीत में निबद्ध सुभद्रा चौधरी.
- ३०) भारतीय संगीत शास्त्र परंपरा लिपीक दासगुप्ता, कला प्रकाशन, वाराणसी
- ३१) भारतीय तंत्रिवाद्य डॉ.प्रकाश महाडिक, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी भोपाल.
- ३२) संगीत संचयन सुभद्रा चौधरी.
- ३३) भारतीय संगीत शास्त्र तुलसीराम देवांगण
- ३४) संगीतमणी, महाराणी शर्मा.
- ३५) संगीत जिज्ञासा और समाधान, तेजसिंह हाट, बेकश आलमी फौंडेशन, लखनौ.
- ३६) संगीत बोध, शरदचंद्र परांजपे, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी भोपाल.

--5--

एम.ए.सेमिस्टर-३
प्रायोगिक - मौखिक (Viva)
प्रश्नपत्र — ९

Criterion I : Curricular Aspects

(संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

१) रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

विभाग ब

विभाग क

i) मिर्या की तोडी

i) दरबारी कानडा

i) कोमलरिषभ आसावरी

ii) गुजरी तोडी

ii) आभोगी कानडा

ii) सालगवराळी

iii) भुपाल तोडी

iii) शहाणा कानडा

iii) ललित

iv) बिलासखानी तोडी

iv) नायकी कानडा

iv) देवगांधार

v) देसी तोडी

v) कौशिक कानडा

v) परमेश्वरी

ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक.

क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी

इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागांव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील

छोट्याख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह.

३) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक धमार व एक तराना (गायकी व विविध लयकारीसह)

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)

-०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा

-०५ गुण

क) श्रवण आणि सादरीकरण

-१० गुण

एकूण २० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर ३
प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance)
प्रश्नपत्र १०

वेळ- ४० मिनिट	पूर्णांक — १०० बाह्य मूल्यांकन — ८० अंतर्गत मूल्यांकन - २०
१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करुन विलंबित ख्याल व छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे.	४० गुण
२) अ)परीक्षकांनी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे	२० गुण
ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार — कजरी व झुला	२० गुण
क्रियात्मक अंतर्गत गुण :	
अ) तबला ठेका वाजविणे	१० गुण
ब) तानपूरा लावणे	- १० गुण

एकूण २० गुण
एम.ए.सेमिस्टर-३
गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम
प्रश्नपत्र -११
(शास्त्रीय संगीताचे क्रियात्मक सिद्धांत)

वेळ ३ तास	पूर्णांक — १०० बाह्य मूल्यांकन — ८० अंतर्गत मूल्यांकन - २०
घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानासहीत	
ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे.	१६ गुण
घटक-२ अ) रागरागीणी वर्गीकरणाचे उदाहरणासहित विस्तृत अध्ययन	
ब) तोडी व कानडा रागांगांचे उदाहरणासहित विश्लेषण	१६ गुण
घटक-३ दिलेल्या पद्यरचनेला योग्य राग व तालात निबद्ध करुन स्वरलिपीबद्ध करणे	१६ गुण
घटक-४ अ) अंकाच्या आधारे विभिन्न लयकारी लिपीबद्ध करणे	१६ गुण
ब) प्रचलित तालाची दीडपट, (२ मध्ये ३) पाऊणपट (चार मध्ये ३) व सव्वापट (४ मध्ये ५) या लयकारी लिपीबद्ध करण्याचा अभ्यास	
क) पाश्चात्य संगीताचे प्रमुख तत्व आणि स्टाफ नोटेशन पद्धतीचा अभ्यास.	
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण
सैद्धांतिक अंतर्गत गुण :	
अ) स्वरचित बंदिशीचे सादरीकरण	-१० गुण
ब) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण	१० गुण

एकूण २० गुण

--६--

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर-३

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -१२

आधुनिक भारतीय संगीताचा इतिहास व शास्त्र (१८ वी शताब्दी पासून वर्तमानकाळा पर्यंत)

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००

बाह्य मूल्यांकन — ८०

अंतर्गत मूल्यांकन — २०

घटक-१ अ) घराणे या शब्दाचा अर्थ आणि घराण्याचे महत्त्व. तसेच ख्याल गायनाचे दिल्ली, ग्वाल्हेर, आग्रा, जयपुर, किराणा व पतियाळा या घराण्याचा परिचय व त्या घराण्याच्या गायन शैलीचे अध्ययन	१६ गुण
घटक-२ अ) धृपद शैलीचा ख्याल व वादन शैलीवर झालेला परिणाम ब) धृपदाच्या वर्तमान काळातील परंपरांचे अध्ययन (दरभंगा, डागर, विष्णूपूर, हवेली)	१६ गुण
घटक-३ अ) पं.रातंजनकर, पं. त्यागराज, डॉ.प्रेमलता शर्मा, किशोरी आमोनकर, पं.बलवंतराय भट्ट, (भावरांग) आचार्य कैलाशचंद्र बृहस्पती, केसरबाई केरकर, पं.रामनारायण यांच्या सांगीतिक कार्याचा संक्षिप्त परिचय. ब) सदारंग- अदारंग यांच्या बंदिशीचे विश्लेषणात्मक अध्ययन.	१६ गुण
घटक-४ मंच प्रस्तुतीकरणासाठी आवश्यक असलेल्या ध्वनी उपकरणांची माहिती (माईक, ॲम्प्लीफायर, मिक्सर, स्पीकर रिहब)	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) शोधपत्र लेखन
परिसंवादात सहभाग

-१० गुण

ब)

-१० गुण

एकूण २० गुण

संदर्भग्रंथ सूची

- १) हिंदुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हातरस
- २) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहबाद
- ३) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहबाद.
- ४) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस
- ५) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रतंजनकर, आचार्य, एस एन.रतंजनकर फाँडेशन मुंबई
- ६) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ७) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गवर्धन, संगीत कार्यालय, हातरस.
- ८) संगीत शास्त्र विजयनी — पं.नारायण मंगरूळकर, स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.
- ९) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- १०) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- ११) संगीत प्रवीण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहबाद
- १२) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १३) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १४) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हातरस.
- १५) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १६) बंदिशीच्या बंदिशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोंडे अमरावती.
- १७) नादकमल प्रा.कमल मु भोंडे मुरलीधर अ भोंडे, अमरावती.

Criterion I : Curricular Aspects

- १७) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहाबाद.
- १८) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्यूटर नागपूर.
- १९) अनुपरागविलास भाग १ , २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २०) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- २१) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशींची मिमांसा, डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २२) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २३) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २४) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २५) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- २६) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- २७) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- २८) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- ३०) संगीत के घरानो की चर्चा, सुशीलकुमार चौबे.
- ३१) घरानी आणि चरित्रे डॉ.नारायण मंगरुळकर कोस्टिपुरा सीताबर्डी नागपूर.
- ३२) घरंदाज गायकी, वा.ह.देशपांडे
- ३३) धृपद वर्षीकांक के विभिन्न अंक, विद्यामंदिर न्यास, रामनगर, वाराणसी.
- ३४) हमारे संगीत रत्न लक्ष्मीनारायण गर्ग संगीत कार्यालय, हातरस
- ३५) संगीत जिज्ञासा और समाधान, तेजसिंह हाट, बेकश आलमी फाँडेशन, लखनौ.
- ३६) संगीत बोध शरदचंद्र परांजपे, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी भोपाल.
- ३७) स्वार्थरामणी, गानसरस्वती किशोरी आमोणकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे.
- ३८) निबंध संगीत, लक्ष्मी नारायण गर्ग, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३९) भारतीय संगीतातील दोन रंग सदारंग अदारंग, डॉ.स्मिता पंतजंलि मादुस्कर, सुनिधी पब्लिशर्स, पुणे.
- ४०) सदारंगाच्या बंदिशी एक अध्ययन — प्रा.डॉ.सौ.वर्षा ध कुलकर्णी, प्रा.धनंजय कुलकर्णी, यवतमाळ.

--७--

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर-४ प्रायोगिक - मौखिक (Viva)

प्रश्नपत्र - १३ (संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

१) रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

विभाग ब

विभाग क

i) मियाँ मल्हार

i) मारवा

i) पूर्वी

ii) सूरमल्हार

ii) सोहनी

ii) सरस्वती

iii) गौडमल्हार

iii) श्री

iii) वसंतबहार

iv) रामदासी मल्हार

iv) भटियार

iv) गौरी

v) जयंतमल्हार

v) जयत

v) भिन्न षड्ज

ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक.

क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी

इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागांव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील

छोटाख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह.

२) अ) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक तराना. गायकीसह.

ब) संपूर्ण एम.ए.च्या पाठ्यक्रमातील रागांपैकी कोणत्याही एका रागात चतुरंग गायकीसह

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)

-०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा

- ०५ गुण

क) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण

-१० गुण

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर ४ प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance) प्रश्नपत्र १४

वेळ- ४० मिनिट

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करून विलंबित ख्याल व छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे.

४० गुण

२) अ)परीक्षकांनी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे

२० गुण

ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार - ठुमरी व दादरा

२० गुण

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) श्रवण आणि सादरीकरण

-१० गुण

ब) गीतांचे सादरीकरण (With Music Track)

- १० गुण

एकूण २० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर-४
गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम
प्रश्नपत्र -१५
शास्त्रीय संगीताचे क्रियात्मक सिध्दांत

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००
बाह्य मूल्यांकन — ८०
अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानांसहीत ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे	१६ गुण
घटक-२ मल्हार व मारवा रागांगांचे अध्ययन	१६ गुण
घटक-३ शिक्षक, मंचकलाकार, संगीत संयोजक, समीक्षक, रेकॉर्डिस्ट, संगीत दिग्दर्शक या कलाकारांच्या निर्मिती प्रक्रियेत संगीताची रोजगाराभिमुख दिशा	१६ गुण
घटक-४ कमीतकमी ६०० शब्दांमध्ये संगीत विषयाशी संलग्नित विषयावर निबंध	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) संगीत अध्यापन पद्धती पाठ (किमान पाच पाठ) सांगीतिक कार्यक्रमाचे समीक्षण करणे	-१० गुण १० गुण	ब)
	एकूण २० गुण	

--८--
एम.ए.सेमिस्टर-४

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -१६

सौंदर्यशास्त्र आणि संशोधन पद्धती

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००
बाह्य मूल्यांकन — ८०
अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ सौंदर्यशास्त्राचा परिचय, विश्लेषण आणि परिक्षेत्र व सौंदर्यानुभूती प्रक्रिया व घटक	१६ गुण
घटक-२ कलेची परिभाषा, कलेचे वर्गीकरण, कलेचे माध्यम व विषयवस्तु	१६ गुण
घटक-३ 'रस' परिभाषा व त्यातील भेदांचे सामान्य अध्ययन तसेच 'संगीत' आणि रस यांचा परस्पर संबंध	१६ गुण
घटक-४ अ) संशोधनाची परिभाषा व प्रक्रिया तसेच भारतीय संगीतामधील संशोधनाच्या दिशा ब) संशोधनातील विषयांची निवड, विषयाची रुपरेषा, व संदर्भ ग्रंथ सूची	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : Dissertation	-२० गुण
---------------------------------------	---------

संदर्भग्रंथ सूची

- १) हिंदुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहबाद
- ३) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहबाद.
- ४) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस
- ५) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रतंजनकर, आचार्य, एस एन.रतंजनकर फौंडेशन मुंबई
- ६) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ७) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गोवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ८) संगीत शास्त्र विजयनी — पं.नारायण मंगरूळकर, स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.

Criterion I : Curricular Aspects

- ९) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- १०) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- ११) संगीत प्रवीण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहाबाद
- १२) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १३) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १४) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हातरस.
- १५) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १६) बंदीशीच्या बंदिशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोंडे अमरावती.
- १७) नादकमल प्रा.कमल मु भोंडे मुरलीधर अ भोंडे, अमरावती.
- १८) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहाबाद.
- १९) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- २०) अनुपरागविलास भाग १ , २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २१) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- २२) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशींची मिमांसा, डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २३) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २४) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २५) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २६) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- २७) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- २८) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३०) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- ३१) भारतीय संगीत शास्त्र और सौन्दर्यशास्त्र, अनुपम महाराज हिंदी ग्रंथ अकादमी पंचकुला, हरियाणा.
- ३२) भारतीय संगीत मे अनुसंधान प्रक्रिया मनोरमा शर्मा, हरियाणा हिंदी ग्रंथ अकादमी, पंचकुला हरियाणा.
- ३३) रविंद्र संगीत डॉ.अनिता सेन
- ३४) स्वराथरामणी, गानसरस्वती किशोरी आमोणकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे.
- ३५) निबंध संगीत, लक्ष्मी नारायण गर्ग, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३६) भारतीय संगीतातील दोन रंग सदारंग अदारंग, डॉ.स्मिता पंतजंलि मादुस्कर, सुनिधी पब्लिशर्स, पुणे.
- ३७) सदारंगाच्या बंदिशी एक अध्ययन – प्रा.डॉ.सौ.वर्षा ध कुलकर्णी, प्रा.धनंजय कुलकर्णी, यवतमाळ.

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Environmental Studies)

Crosscutting Issues – Environmental Studies		
Program Name	Course Title	Cross-cutting Issue
1.B.A. II (Annual Pattern) 2.B.Com. II (Annual Pattern) 3.B.Sc. (Home Science) II (Annual Pattern) 4. B.B.A. II (Annual Pattern) 5. B.C.A. II (Annual Pattern) 6. B.A. II Semester IV 7. B.Com. II Semester IV 8. B.Sc. (Home Science) II Semester IV 9. B.B.A. II Semester IV 10. B.C.A. II Semester IV	Environmental Studies (Compulsory Course for all UG II nd year (Annual Pattern) & II nd Year Semester IV year Students)	Environment and Sustainability

Environmental Studies Syllabus

B.Com.Part-II
Examination 2015

Prospectus No.2015152

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ
SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY

वाणिज्य विद्याशाखा
(FACULTY OF COMMERCE)

अभ्यासक्रमिका
वाणिज्य स्नातक भाग-२, परीक्षा २०१५
(त्रिवर्षीय अभ्यासक्रम)

PROSPECTUS
of
The B.Com. Part-II Examination 2015
(Three Year Degree Course)

2014
Visit us at www.sgbau.ac.in

Price Rs./-

Criterion I : Curricular Aspects

Prospectus No. 2015152
B.Com. Part-II

INDEX

Sr. No.	Subject	Page No.
1.	Special Note for information	1 - 2
2.	Pattern of Question Paper	2
3.	Ordinance No. 147	3 - 14
4.	Ordinance No.42 of 2005	15-19
5.	Teaching Periods	20
6.	Regulation No. 41 of 2003	21-23
7.	Direction No. 17 of 2011	24-25
	I) LANGUAGES	
8.	English (Compulsory)	26-27
	Any one of the languages :	
9.	Marathi (Compulsory)	27-28
10.	Hindi (Compulsory)	28-29
11.	Sanskrit (Compulsory)	29-30
12.	Urdu (Compulsory)	31
13.	Pali & Prakrit	32-33
14.	English (Supplementary)	33-34
	II) Commerce Discipline	
15.	Corporate Accounting	35-36
16.	Business Mathematics and Statistics	36-38
17.	Income Tax and Auditing	38-40
18.	Money and Financial System	40-41
19.	Information Technology and Business Data Processing	41-43
20.	Environmental Studies	43-47

Criterion I : Curricular Aspects

43

9. Information Technology & Business Data Processing : Prof.Uday Shrikrushna Kale Shree Sainath Prakashan, Nagpur.

Practical Based on Syllabus :

1. MS-Excel 2003/2007/Higher
2. Tally 9.0/Higher.

Notes: B.Com.II Practical Batch will be of 20 students.

SCHEME

Year	Paper	Total Marks		Min. Passing Marks	
		T	P	T	P
B.COM.II	Information Technology and Business Data Processing.	60	*40	21	14

***Division of Marks for Practical**

Record preparation	10 Marks
Practical	15 Marks
Discription	10 Marks
Viva	<u>05 Marks</u>
TOTAL ..	40 Marks

(Use Answer Book for practical provided by the University)

**SYLLABUS FOR
ENVIRONMENTAL STUDIES
AT BACHELOR DEGREE LEVEL**

Total Marks : 100

PART-A

SHORT ANSWER PATTERN

25 Marks

1. **The Multidisciplinary nature of environmental studies**
 - . Definition, scope and importance.
 - . Need for public awareness. (2 lecture hours)
2. **Social Issues and the Environment**
 - . From Unsustainable to Sustainable development
 - . Urban problems related to energy
 - . Water conservation, rain water harvesting, watershed management
 - . Resettlement and rehabilitation of people; its problems and concerns.

Criterion I : Curricular Aspects

44

Case studies.

- . Environmental ethics : Issues and possible solutions.
- . Climate change, global warming, acid rain, ozone layer depletion, nuclear accidents and holocaust. Case studies.
- . Wasteland reclamation.
- . Consumerism and waste products.
- . Environment Protection Act.
- . Air (Prevention and Control of Pollution) Act.
- . Water (Prevention and Control of Pollution) Act.
- . Wildlife Protection Act.
- . Forest Conservation Act.
- . Issues involved in enforcement of environmental legislation.
- . Public awareness. (7 lecture hours)

3. Human Population and the Environment

- . Population growth, variation among nations.
- . Population explosion - Family Welfare Programme.
- . Environment and human health.
- . Human Rights.
- . Value Education.
- . HIV / AIDS.
- . Women and Child Welfare.
- . Role of Information Technology in Environment and human health.
- . Case Studies. (6 lecture hours)

PART-B

ESSAY TYPE WITH INBUILT CHOICE 50 Marks

4. Natural resources :

- . **Renewable and non-renewable resources :**
 - . Natural resources and associated problems.
 - Forest resources : Use and over exploitation, deforestation, case studies. Timber extraction, mining, dams and their effects on forests and tribal people.
 - Water resources : Use and over-utilization of surface and ground water, floods, drought, conflicts over water, dams-benefits and problems.
 - Mineral resources : Use and exploitation, environmental effects of extracting and using mineral resources, case studies.
 - Food resources : World food problems, changes caused by agriculture and overgrazing, effects of modern agriculture, fertilizer - pesticide problems, water logging, salinity, case studies.
 - Energy resources : Growing energy needs, renewable and

Criterion I : Curricular Aspects

45

non renewable energy sources, use of alternate energy sources, Case studies.

- Land resources : Land as a resource, land degradation, man induced landslides, soil erosion and desertification.
- . Role of an individual in conservation of natural resources.
- . Equitable use of resources for sustainable lifestyles. (8 lecture hours)

5. Ecosystems

- . Concept of an ecosystem.
- . Structure and function of an ecosystem.
- . Producers, consumers and decomposers.
- . Energy flow in the ecosystem.
- . Ecological succession.
- . Food chains, food webs and ecological pyramids.
- . Introduction, types, characteristic features, structure and function of the following ecosystem :-
 - Forest ecosystem
 - Grassland ecosystem
 - Desert ecosystem
 - Aquatic ecosystems (ponds, streams, lakes, rivers, oceans, estuaries) (6 lecture hours)

6. Biodiversity and its conservation

- . Introduction - Definition : genetic, species and ecosystem diversity.
- . Biogeographical classification of India.
- . Value of biodiversity : consumptive use, productive use, social, ethical, aesthetic and option values.
- . Biodiversity at global, National and local levels.
- . India as a mega-diversity nation.
- . Hot-spots of biodiversity.
- . Threats to biodiversity : habitat loss, poaching of wildlife, man-wildlife conflicts.
- . Endangered and endemic species of India.
- . Conservation of biodiversity : In-situ and Ex-situ conservation of biodiversity. (8 lecture hours)

7. Environmental Pollution

- . Definition
- . Causes, effects and control measures of :-
 - Air pollution
 - Water pollution
 - Soil pollution
 - Marine pollution
 - Noise pollution
 - Thermal pollution

Criterion I : Curricular Aspects

46

- Nuclear hazards
 - . Solid Waste Management : Causes, effects and control measures of
 - . Role of an individual in prevention of pollution.
 - . Pollution case studies.
 - . Disaster management : floods, earthquake, cyclone and landslides.
- (8 lecture hours)

PART-C ESSAY ON FIELD WORK

25 Marks

8. Field work

- . Visit to a local area to document environmental assets - river / forest / grass land / hill / mountain
- . Visit to a local polluted site - Urban / Rural / Industrial / Agricultural
- . Study of common plants, insects, birds.
- . Study of simple ecosystems - pond, river, hill slopes, etc.

(5 lecture hours)

- (Notes : i) Contents of the syllabys mentioned under paras 1 to 8 shall be for teaching for the examination based on Annual Pattern.
- ii) Contents of the syllabys mentioned under paras 1 to 4 shall be for teaching to the Semester commencing first, and
- iii) Contents of the syllabys mentioned under paras 5 to 8 shall be for teaching to the Semester commencing later.

LIST OF REFERENCES :-

- 1) Agarwal, K.C., 2001, Environmental Biology, Nidi Publ. Ltd., Bikaner.
- 2) Bharucha Erach, The Biodiversity of India, Mapin Publishing Pvt. Ltd., Ahmedabad - 380 013, India, Email : mapin@icenet.net **(R)**
- 3) Brunner R.C., 1989, Hazardous Waste Incineration, McGraw Hill Inc. 480p.
- 4) Clark R.S., Marine Pollution, Clanderson Press Oxford **(TB)**
- 5) Cunningham, W.P.Cooper, T.H.Gorhani, E & Hepworth, M.T., 2001, Environmental Encyclopedia, Jaico Publ. House, Mumbai, 1196p.
- 6) De A.K., Environmental Chemistry, Wiley Eastern Ltd.
- 7) Down to Earth, Centre for Science and Environment **(R)**

Criterion I : Curricular Aspects

47

- 8) Gleick, H.P. 1993, Water in Crisis, Pacific Institute for Studies in Dev., Environment & Security. Stockholm Env. Institute, Oxford Univ. Press. 473p.
- 9) Hawkins R.E., Encyclopedia of Indian Natural History, Bombay Natural History Society, Mumbai **(R)**
- 10) Heywood, V.H. & Watson, R.T. 1995, Global Biodiversity Assessment, Cambridge Univ. Press 1140p
- 11) Jadhav, H & Bhosale, V.M. 1995, Environmental Protection and Laws, Himalaya Pub. House, Delhi. 284 p.
- 12) Mckinney, M.L. & Schoch, R.M. 1996, Environmental Science Systems & Solutions, Web Enhanced Edition. 639 p.
- 13) Mhaskar A.K., Matter Hazardous, Techno-Science Publications **(TB)**
- 14) Miller T.G.. Jr., Environmental Science, Wadsworth Publishing Co. **(TB)**
- 15) Odum, E.P., 1971, Fundamentals of Ecology, W.B.Saunders Co., U.S.A., 574p.
- 16) Rao M.N. & Datta A.K., 1987, Waste Water Treatment, Oxford & IBH Publ. Co. Pvt. Ltd. 345 p.
- 17) Sharma B.K., 2001, Environmental Chemistry, Goel Publ. House, Meerut.
- 18) Survey of the Environment, The Hindu **(M)**
- 19) Townsend C., Harper J., and Michael Begon, Essentials of Ecology, Blackwell Science **(TB)**
- 20) Trivedi R.K., Handbook of Environmental Laws, Rules, Guidelines, Compliances and Standards, Vol. I and II, Enviro Media **(R)**
- 21) Trivedi R.K. and P.K. Goel, Introduction to Air Pollution, Techno-Science Publications **(TB)**
- 22) Wagner K.D., 1998, Environmental Management, W.B.Saunders Co., Philadelphia, USA 499p.
- 23) Dr.Deshpande A.P., Dr. Chudiwale A.D., Dr.Joshi P.P. & Dr. Lad A.B.: Environmental Studies -Pimpalpure & Co. Publishers, Nagpur.
- 24) डॉ.विठ्ठल घारपुरे : पर्यावरणशास्त्र - पिंपळपुरे अँड कंपनी पब्लीशर्स, नागपूर.
- 25) Environmental Studies : R. Rajagopalan, Oxford University Press, New Delhi- 2005
- 26) Dr.N.W.Ingole, D.M.Dharmadhikari, Dr.S.S.Patil : Environmental Chemistry and pollution control- Das Ganu Prakashan, Nagpur.
(M) Magazine
(R) Reference
(TB) Textbook

Criterion I : Curricular Aspects

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ

क्र.संगाबाअवि-३/सपमुमं/१६६/२०२१
दिनांक : १२ जुन २०२१

प्रति,
प्राचार्य / केंद्राधिकारी,
विद्यापीठाशी संलग्नित सर्व महाविद्यालये/
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ.

विषय : Environmental Studies या विषयाच्या परीक्षेच्या वेळापत्रकाबाबत.
उन्हाळी - २०२० व हिवाळी २०२० परीक्षा.

महोदय / महोदया,

उपरोक्त विषयाचे अनुषंगाने आपणांस कळविण्यात येते की, संबंधीत परीक्षांचे अध्यादेशातील तरतुदीनुसार ज्या परीक्षांना Environmental Studies या विषयाची परीक्षा देणे आवश्यक आहे अशा परीक्षेस पात्र असलेल्या व परीक्षा आवेदनपत्र भरलेल्या उन्हाळी २०२० मध्ये प्रवेशित होणाऱ्या नियमित, माजी व बहीःशाल वर्गवारीतील विद्यार्थ्यांची तसेच हिवाळी २०२० च्या माजी विद्यार्थ्यांची लेखी परीक्षा विद्यापीठाने पुरविलेल्या प्रश्नपत्रिकेनुसार महाविद्यालयाच्या स्तरावर खाली नमूद तारीख, दिवस व वेळेमध्ये होईल.

वेळापत्रक

विषय	परीक्षा दिनांक	वेळ
Environmental Studies	बुधवार दिनांक ३० जुन २०२१	सकाळी १०.०० ते ११.००

कृपया उपरोक्त परीक्षेच्या सर्व संबंधीत विद्यार्थ्यांना Environmental Studies या आवश्यक विषयाच्या प्रश्नपत्रिकेच्या वेळापत्रकाची माहिती देण्यात यावी, ही विनंती.

परीक्षा संचालनानंतरची पुढील कार्यवाही अध्यादेश क्रमांक ४२/२००५ मधील तरतुदीनुसार महाविद्यालयाने करावी.

आपला,

(डॉ. हेमंत आर. देशमुख)

संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ.

प्रतिलिपी : माहिती व आवश्यक कार्यवाहीस्तव.

- मुख्य अधिकारी, केंद्रीय मूल्यांकन कार्यक्रम केंद्र
- प्रमुख, संगणक केंद्र, — उपरोक्त वेळापत्रक विद्यापीठ संकेत स्थळावर प्रसिद्ध करण्याचे कार्यवाहीस्तव
- सहा.कुलसचिव (सारणी)
- सहा.कुलसचिव (गोपनीय/परीक्षा /प-चौ)
- जनसंपर्क अधिकारी, उपरोक्त वेळापत्रक माहिती प्रसार माध्यमाद्वारे प्रसिद्ध करण्याचे दृष्टीने आपणाकडे पाठविण्यात येत आहे.
- प्रभारी, शैक्षणिक विभागाचे प्रशासकीय केंद्र.

प्रतिलिपी : माहितीस्तव अग्रेषित.

सन्माननीय सदस्य, व्यवस्थापन परिषद / परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ.
मा. कुलगुरु, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ.

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Home Science)

SMT RADHADEVI GOENKA COLLEGE FOR WOMEN, AKOLA

DEPARTMENT OF HOME SCIENCE

Crosscutting Issues in Curriculum

Program Name	Course Title	Cross-cutting Issue
1.B.Sc. Home Science F Y	Communication Skills	Human Values and Professional Ethics
2.B.Sc. Home Science F Y	Body Language	Gender issues
3. B.Sc. Home Science F Y,SY & TY	Resource Management	Environmental Sustainability
4. B.Sc. Home Science F Y,SY & TY	Human Development	Human Rights Gender issues
5. B.Sc. Home Science FY & SY	Ecology & Environment	Environmental Sustainability
6. B.Sc. Home Science FY	Yoga & Pranayam	Human Values
7. B.Sc. Home Science FY	Kitchen Gardening	Environmental Sustainability
8. B.Sc. Home Science FY,SY, TY	Food and Nutrition	Gender issues
9. B.Sc. Home Science FY,SY,TY	Communication & Extension	Gender issues
10. B.Sc. Home Science FY,SY,TY	Textile & Clothing	Human Values and Professional Ethics
11. B.Sc. Home Science TY	Geriatric Care	Human Rights
12. M.Sc. Home Science FSN F Y	Food & Human Behavior	Human Rights Human Values and Professional Ethics
13. M.Sc. Home Science FSN & HD - F Y	Nutrition Program Design & Evaluation	Human Rights

Criterion I : Curricular Aspects

14. M.Sc. Home Science FSN S Y	Food Product Dvpt	Environmental Sustainability
15. M.Sc. Home Science FSN S Y	Therapeutic Nutrition	Gender issues Human Values and Professional Ethics
16. M.Sc. Home Science FSN S Y	Dietetic Techniques & Patient Counseling	Human Values and Professional Ethics
17. M.Sc. Home Science FSN S Y	Current Issues in Food & Nutrition	Environmental Sustainability
18. M.Sc. Home Science HD F Y	Entrepreneurship in HD	Human Values and Professional Ethics
19. M.Sc. Home Science HD S Y	Working with Parents & Community	Human Rights Human Values
20. M.Sc. Home Science HD S Y	Child & Human Rights	Gender issues Human Rights
21. M.Sc. Home Science HD S Y	Family & Child Welfare	Gender issues Human Rights Human Values
22. M.Sc. Home Science HD S Y		Gender issues Human Rights Human Values and Professional Ethics

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Commerce)

Cross Cutting Issues -Department of Commerce

Programme Name	Course Name & Content	Cross-cutting Issues
B.Com I Semester - I		
ADVANCED ACCOUNTING		
B.Com I Sem.I	Principles and conventions of Accounting.	Professional Ethics & Human Values
B.Com I Sem.I	Rectification of errors	Professional Ethics
B.Com I Sem.I	Subsidiary Book	Professional Ethics
B.Com I Sem.I	Final Accounts of individual	Professional Ethics & human Values
B.Com I Sem.I	Depreciation Methods :	Professional Ethics
PRINCIPLES OF ECONOMICS		
B.Com I Sem.I	Utility Approach & Theories	Human behavior & values
B.Com I Sem.I	Elasticity of Demand	Human Values & Ethics
B.Com I Sem.I	Law of Variable proportion	Human values & business ethics
B.Com I Sem.I	Cost & Revenue: Short & Long run cost curve.	Vision sustainability
PRINCIPLES OF BUSINESS ORGANISATION		
B.Com I Sem.I	Commerce and industry	Professional Ethics
B.Com I Sem.I	Industrial Revolution- Its Effects	Professional Ethics and Environmental sustainability
B.Com I Sem.I	Forms of Business Organization	Business Ethics
B.Com I Sem.I	E-Commerce and Online Trade	Environment sustainability
B.Com I Sem.I	E-Commerce and Online Trade	Environment sustainability
B.Com I Sem.I	Merger and Acquisition	Professional Ethics
B.Com I Sem.I	Patents ,Trademarks, Copyrights	Professional Ethics
B.Com I Sem.I	Decisions in Setting up Enterprises	Human values
B.Com I Sem.I	Role of Creativity and Innovation	Human Value & Professional Ethics
B.Com I Sem.I	Feasibility Study & Business Plan	Human Value & Environment Sustainability
B.Com I Sem.I	Whole Sale and Retail Trade	Business Ethics

 Head,
 Dept. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

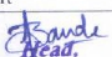
Criterion I : Curricular Aspects

COMPUTER FUNDAMENTAL & OPERATING SYSTEM-I		
B.Com I Sem.I	Fundamental of Computer	Human Values Professional Ethics Environmental Sustainability
B.Com I Sem.I	Computer Organization	Human Value
B.Com I Sem.I	Memory Organization of Computer	Human Values Environmental Sustainability
B.Com I Sem.I	Input/Output Devices of Computer System	Human Rights
B.Com I Sem.I	Word Processing working with Text(MS-WORD 2007)	Human Values Professional Ethics
B.Com I Semester- II		
FINANCIAL ACCOUNTING		
B.Com I Sem. II	Accounts of Non-Trading Institutions	Professional Ethics
B.Com I Sem. II	Accounts of Co-operative societies	Human Values
B.Com I Sem. II	Accounting for Agricultural Farms	Environment sustainability
B.Com I Sem. II	Hire Purchase & Instalment Purchase Accounts	Business Ethics
B.Com I Sem. II	Insolvency	Human rights
BUSINESS ECONOMICS		
B.Com I Sem. II	Business & Managerial Economics	Business environment values and professional ethics
B.Com I Sem. II		
B.Com I Sem. II	Price discrimination under monopoly	Gender Issue
B.Com I Sem. II	Factors Pricing: Marginal Productivity theory. Rent Wages etc.	Human values & Professional Ethics
B.Com I Sem. II	Factors Pricing: Interest & Profit	Human values & Professional Ethics
PRINCIPLES OF BUSINESS MANAGEMENT		
B.Com I Sem. II	Management	Professional Ethics, Human Values & Gender Issue
B.Com I Sem. II	Planning	Business environment ethics
B.Com I Sem. II	Organizing	Human Values, Gender Issue
B.Com I Sem. II	Directing	Human values & Professional Ethics
B.Com I Sem. II	Controlling	Human values & Professional Ethics
B.Com I Sem II	Operating System	Human Values
B.Com I Sem II	Operating System	Human Values

 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

	(Advance)	
B.Com I Sem II	Modern Communications (Concepts only)	Human Values Professional Ethics Environmental Sustainability
B.Com I Sem II	Word Processing working with Table and Graphics: (MS-WORD 2007)	Professional Ethics Environmental Sustainability Human Values
B.Com I Sem II	Power Point Presentation : Working with MS- PowerPoint 2007	Human Values Professional Ethics Environmental Sustainability
B.Com II Semester - III		
INFORMATION TECHNOLOGY & BUSINESS DATA PROCESSING- I		
B.Com II Sem III	Data And Data Processing : Data Processing	Human Values Environmental Sustainability
B.Com II Sem III	Data And Data Processing : Application of Data Processing in Business	Human Values Professional Ethics Environmental Sustainability
B.Com II Sem III	Database	Human Values Environmental Sustainability
B.Com II Sem III	Data Warehousing	Human Values Environmental Sustainability
B.Com II Sem III	Data Mining	Professional Ethics
B.Com II Sem III	Database Management System: DBMS Model	Human Values Environmental Sustainability
B.Com II Sem III	Database Management System: Architecture of DBMS	Professional Ethics
B.Com II Sem III	Spreadsheet Package: MS- EXCEL 2007	Human Values Professional Ethics
B.Com II Sem III	Formulas, Function and Chart in Excel	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
COMPANY ACCOUNTS		
B.Com II Sem. III	Issue, forfeiture and Re-issue of Shares.	Human value
B.Com II Sem. III	Final Accounts of company	Professional Ethics
B.Com II Sem. III	Profit prior to Incorporations	Human value
B.Com II Sem. III	Amalgamation of Company	Human value & Human Rights
B.Com II Sem. III	Absorption of Company	Human Rights & Professional Ethics
BUSINESS MATHEMATICS		
B.Com II Sem. III	Percentage , Discount , Commission and Brokerage	Professional Ethics
B.Com II Sem. III	Mathematics of Finance - Simple Interest & Compound Interest	Human Rights & Ethics
B.Com II Sem. III	Ratio and Proportion	Human Rights & Professional Ethics
AUDITING		
B.Com II Sem. III	Types of Audit	Environmental sustainability

 Dept. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

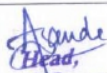
Criterion I : Curricular Aspects

B.Com II Sem. III	Internal Check system, Audit programme, Routine checking and Vouching	Human value
B.Com II Sem. III	Company Auditor, Appointment, Power, duties, Liabilities.	Human Rights & Professional Ethics
B.Com II Sem. III	Audit of Banking, Insurance & Educational Institutions.	Professional Ethics
MONETARY SYSTEM		
B.Com II Sem. III	Barter System of Exchange and its Problems	Human value
B.Com II Sem. III	Kinds of Money: Commodity, Metallic, Paper, E-Money and Virtual Currency	Human Rights
B.Com II Sem. III	Demand-Supply Equilibrium-Value of Money	Human value
B.Com II Sem. III	Impact of Demonetisation on Indian Money Market	Human Rights
B.Com II Sem. III	SEBI: Organisational Structure, Functions, Powers and Responsibilities	Human Rights & Professional Ethics
B.Com II Semester - IV		
INFORMATION TECHNOLOGY & BUSINESS DATA PROCESSING- II		
B.Com II Sem IV	Information Technology	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
B.Com II Sem IV	Computerised Accounting Package	Human Values Professional Ethics Environmental Sustainability
B.Com II Sem IV	Accounting Software Tally 9.0 /Higher	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
B.Com II Sem IV	Working in Tally	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
B.Com II Sem IV	Reports and Advance Features in Tally	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
CORPORATE ACCOUNTING		
B.Com II Sem IV	Final Accounts of Banking Company	Human Rights & Professional Ethics
B.Com II Sem IV	Final Accounts of fire and accident Insurance Company	Human value
B.Com II Sem IV	Valuation of Goodwill	Human value
B.Com II Sem IV	Valuation of Shares:	Professional Ethics

 Asande
 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

BUSINESS STATISTICS		
B.Com II Sem IV	Index Numbers, Construction of Index Number	Professional Ethics
B.Com II Sem IV	Co-efficient of correlation and Pearson's formula. Calculation of Co-efficient of correlation in grouped and ungrouped data. Probable error.	Human Rights & Professional Ethics
INCOME TAX		
B.Com II Sem IV	Computation of Income from Salary & Income from House property	Human Rights
B.Com II Sem IV	Income from other sources, Deductions to be made from Gross Total Income, relating to resident Individual.	Professional Ethics
B.Com II Sem IV	Income tax Authorities, Power of Income tax Officer & Commissioner, Assessment procedure,	Human Rights
B.Com II Sem IV	*Return of Income, e-filing procedure, filling of Form No. 16 Form No. 10 E, Tax Planning, Advance tax, PAN, TDS	Human Rights & Professional Ethics
INDIAN FINANCIAL SYSTEM		
B.Com II Sem IV	Banking Services	Human Rights, Values & Ethics
B.Com II Sem IV	Role & Importance of Commercial Bank in India.	Human Rights & Professional Ethics
B.Com II Sem IV	Role of RBI in Indian Economy.	Human Rights
B.Com II Semester - V		
INTERNET & WORLD WIDE WEB-I		
B.Com III Sem V	Network, Types of Networks, Network models	Human Values Professional Ethics Environmental Sustainability
B.Com III Sem V	Internet	Human Values Professional Ethics
B.Com III Sem V	E-Mail, Gmail, Password & Captcha	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
B.Com III Sem V	W3C, Architecture of World wide web	Human Values Professional Ethics
B.Com III Sem V	Designing Website	Human Values Professional Ethics

 Agnide
 Head,
 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

COST ACCOUNTING		
B.Com III Sem V	Cost Accounting, Basic Cost Concepts	Professional Ethics
B.Com III Sem V	Labour Cost, Methods of Wage Payment	Human Values And Human Rights
B.Com III Sem V	Reconciliation of Cost and Financial Accounts: Meaning; Reasons for Variations ; Different Treatment of Items	Human Values, Human Rights And Professional Ethics
B.Com III Sem V	Process Costing: Meaning and Characteristics; Process Costing Procedure; Process Losses and Wastages	Human Values And Environmental Sustainability
BUSINESS ENVIRONMENT		
B.Com III Sem V	Indian Business Environments	Environmental Sustainability
B.Com III Sem V	Indian Agricultural Environment	Human Values And Human Rights
B.Com III Sem V	Indian Industrial Environment & Industrialization	Human Rights And Environmental Sustainability
B.Com III Sem V	Indian Service Environment	Human Values And Human Rights
B.Com III Sem V	India and Foreign Trade Environment	Environmental Values And Professional Ethics
BUSINESS REGULATORY FRAME WORK		
B.Com III Sem V	Indian Contract Act, Definition and Essentials of Valid Contract.	Human Rights And Professional Ethics
B.Com III Sem V	Special Contracts	Human Values And Human Rights, Professional Ethics
B.Com III Sem V	Sales of Goods Act and Consumer Protection Act, General Principles - Meaning Essentials and formation of Contract of Sale.	Human Values And Human Rights, Professional Ethics
B.Com III Sem V	Negotiable Instrument Act, Introduction and Characteristics of Negotiable Instrument	Human Rights, Professional Ethics

 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women. AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

B.Com III Sem V	Goods and Services Tax Act	Human Values And Professional Ethics
B.Com II Semester - VI		
INTERNET & WORLD WIDE WEB-II		
B.Com III Sem VI	Web Browsing	Professional Ethics & Human Values
B.Com III Sem VI	Search Engine- Google, Bing, Yahoo	Professional Ethics & Human Values
B.Com III Sem VI	Social Networking Websites	Professional Ethics, Human Values & Gender Issue
B.Com III Sem VI	Mobile Application	Professional Ethics ,Human Values & Gender Issue
B.Com III Sem VI	Google Drive	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
B.Com III Sem VI	Google Form	Professional Ethics
B.Com III Sem VI	Google Classroom	Human Values
B.Com III Sem VI		Environmental Sustainability
B.Com III Sem VI	MS FrontPage Express	Professional Ethics Human Values
MANAGEMENT ACCOUNTING		
B.Com III Sem VI	Management Accounting	Human Values & Human Rights
B.Com III Sem VI	Break-Even-Analysis:	Human Values & Professional Ethics
B.Com III Sem VI	Ratio Analysis	Human Values & Professional Ethics
B.Com III Sem VI	Cash budget	Environmental Values & Professional Ethics
B.Com III Sem VI	Budgetary Control	Environmental Values & Environmental Sustainability
ECONOMICS OF DEVELOPMENT		
B.Com III Sem VI	Economic Development & Growth	Environmental Sustainability & Human Rights
B.Com III Sem VI	Balanced Growth	Environmental Values & Environmental Sustainability
B.Com III Sem VI	Indicators of Human Resource Development	Human Values & Human Rights
COMPANY LAW		
B.Com III Sem VI	Concept of Company	Human Values & Human Rights
B.Com III Sem VI	Prospectus ,MOA & Article of Company	Human Values, Human Rights & Professional Ethics
B.Com III Sem VI	Share capital of company	Human Rights & Professional Ethics

 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

B.Com III Sem VI	Appointment, Duties and Responsibilities of Company Secretary	Human Values & Human Rights
B.Com III Sem VI	Voting methods of meeting and Quorum.	Human Rights & Professional Ethics

Rande
Head,
Deptt. of Commerce,
Smt. R.D.G. College for
Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

Cross Cutting Issues – Department of Commerce

Program Name	Course Name & Contents	Cross-Cutting Issue
M.Com I Sem. I		
MANEGERIAL ECONOMICS		
M.Com I Sem. I	Pricing practice	Human Value & Professional Ethics
M.Com I Sem. I	Production function	Human Value, Gender Issue & Professional Ethics
M.Com I Sem. I	Duties & Responsibilities of Managerial Economist	Human Value, Gender Issue & Professional Ethics
ADVANCED FINANCIAL & COST ACCOUNT		
M.Com I Sem. I	Amalgamation & absorption of Companies	Human Value & Professional Ethics
M.Com I Sem. I	Costing as Guide to Business Policy	Professional Ethics
M.Com I Sem. I	Process Costing	Human Value & Environmental Sustainability
M.Com I Sem. I	Cost Audit	Human Value , Environmental Sustainability & Professional Ethics
SERVICES MARKETING & CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT		
M.Com I Sem. I	Micro and macro environment for services marketing.	Environmental Values & Environmental Sustainability
M.Com I Sem. I	Customer's expectations and perception	Human Values & Human Rights
M.Com I Sem. I	Promotion and Distribution of services.	Environmental Sustainability
M.Com I Sem. I	Marketing of hospital. Marketing of educational services Marketing of financial services.	Human Values, Human Rights & Professional Ethics
M.Com I Sem. I	Relationship Marketing	Human Values & Environmental Sustainability
BANKING & INSURANCE SERVICE		
M.Com I Sem. I	E-Banking	Environmental Values & Environmental Sustainability
M.Com I Sem. I	R.B.I- Credit Control Policy	Human Values & Human Rights Environmental Sustainability

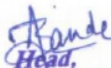
Criterion I : Curricular Aspects

M.Com I Sem. I	Monetary Policy	Human Values & Professional Ethics
M.Com I Sem. I	General principles of Insurance	Human Values, Human Rights & Professional Ethics
M.Com I Sem. I	Life Insurance, Fire Insurance, Marine Insurance, Crop Insurance, Livestock Insurance.	Human Values And Environmental Sustainability
M.Com I Sem. II		
COMPUTER APPLICATION IN BUSINESS		
M.Com I Sem. II	Working with ms word 2007/higher	Professional Ethics Human Values
M.Com I Sem. II	Working with tally 9.0/Higher	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
M.Com I Sem. II	Computerized accounting and Taxation	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
M.Com I Sem. II	Working with ms excel 2007/Higher	Professional Ethics Human Values
M.Com I Sem. II	Analysis and decision making in MS Excel 2007/Higher	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
M.Com I Sem. II	Application of SPSS	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
STRATEGIC MANAGEMENT		
M.Com I Sem. II	Definition of strategy, objective and goals, Mission and purpose	Environmental Values And Environmental Sustainability
M.Com I Sem. II	Concepts of environment and components of environment	Environmental Values And Environmental Sustainability
M.Com I Sem. II	Modernization and diversification.	Environmental Sustainability
M.Com I Sem. II	Production, Personal & Financial Policies.	Human Values, Human Rights & Professional Ethics
M.Com I Sem. II	Strategic Control	Human Values & Environmental Sustainability
MANAGEMENT CONCEPT & ORGANIZATIONAL BEHAVIOUR		
M.Com I Sem. II	Human behaviour & social system school	Human Values & Professional Ethics
M.Com I Sem. II	Organizing	Human Values, Human Rights & Professional Ethics

 Head,
 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

M.Com I Sem. II	Attitudes	Human Values & Professional Ethics
M.Com I Sem. II	Group dynamics	Human Values, Human Rights & Professional Ethics
M.Com I Sem. II	Organizational change	Environmental Values & Environmental Sustainability
ACCOUNTING FOR MANAGERIAL DECISIONS		
M.Com I Sem. II	Management Accounting as a area of accounting	Human value
M.Com I Sem. II	Funds & flow statement	Professional Ethics & Human Value
M.Com I Sem. II	Budgeting	Gender issue
M.Com II Sem.III		
E-COMMERCE & LEGAL SECURITY		
M.Com II Sem.III	Internet and Technologies	Human Values , Gender Issues & Professional Issues
M.Com II Sem.III	Web-Site Design	Professional Ethics Human Values
M.Com II Sem.III	Application of E-Commerce	Professional Ethics Human Values Environmental Sustainability
M.Com II Sem.III	E-Commerce Infrastructure	Environmental Sustainability Human Values
M.Com II Sem.III	Electronic Payment Systems	Professional Ethics, Human Values, Environmental Sustainability, Gender Issue
M.Com II Sem.III	E-commerce Mechanism	Professional Ethics, Human Values, Environmental Sustainability
M.Com II Sem.III	E-commerce Mechanism: Business to Government	Professional Ethics, Human Values ,Environmental Sustainability
M.Com II Sem.III	Information Technology Act, 2000	Professional Ethics , Gender Issues & Human Values
M.Com II Sem.III	Denial of service Attack	Gender Issue & Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Sale of illegal articles,	Gender Issue & Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Cyber terrorism	Gender Issue & Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Pedophiles	Gender Issue
M.Com II Sem.III	Digital signature	Professional Ethics, Human Values & Environmental Sustainability

 Head,
 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

M.Com II Sem.III	Corporate Digital library	Professional Ethics, Human Values & Environmental Sustainability
STATISTICAL ANALYSIS		
M.Com II Sem.III	Sampling and Data collection	Gender issue
M.Com II Sem.III	Statistical Estimation and Testing	Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Index numbers	Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Statistical Quality Control	Human value
CORPORATE TAX PLANNING & MANAGEMENT		
M.Com II Sem.III	Provisions of Residence for Companies and its Tax liability	Human Rights
M.Com II Sem.III	Tax Management	Human values & Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Tax Planning and Managerial Decisions	Human values & Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Special Tax Provisions:	Human rights , Human values & Professional Ethics
M.Com II Sem.III	Tax payment	Human values & Professional Ethics
RESEARCH METHODOLOGY		
M.Com II Sem.III	The Research Problem	Environmental Values & Human Values
M.Com II Sem.III	Formulation of Hypothesis	Human Rights & Environmental Sustainability
M.Com II Sem.III	Data Collection	Human Values, Human Rights, Professional Ethics & Environmental Sustainability
M.Com II Sem.III	Research Report	Human Values, Human Rights & Professional Ethics
M.Com II Sem.IV		
CO-OPERATIVE MANAGEMENT		
M.Com II Sem. IV	Principles of Co-operation.	Human Values
M.Com II Sem. IV	Agricultural credit Co-operative Societies.	Human Values And Environmental Sustainability
M.Com II Sem. IV	State Co-operative Bank.	Professional Ethics
M.Com II Sem. IV	Co-operative Education & Training.	Professional Ethics
M.Com II Sem. IV	Formation of M.S. Co-operative Act.	Human Values, Human Rights Professional Ethics
INTERNATIONAL FINANCING		
M.Com II Sem. IV	Responsibilities of Manager	Human Rights
M.Com II Sem. IV	International Flow of Fund-Balance of Payment	Professional Ethics

 Head,
 Deptt. of Commerce,
 Smt. R.D.G. College for
 Women, AKOLA

Criterion I : Curricular Aspects

M.Com II Sem. IV	Developments in International Monetary System	Human Rights & Professional Ethics
M.Com II Sem. IV	World Bank-Loans/Credits	Human value, Human Rights & Professional Ethics
SALES & DISTRIBUTION MANAGEMENT		
M.Com II Sem. IV	Sales force qualities	Human Value & Professional Ethics
M.Com II Sem. IV	Sale audit	Environment Sustainability
ENTREPRENEURSHIP & SKILL DEVELOPMENT		
M.Com II Sem. IV	Women entrepreneurship	Gender issues
M.Com II Sem. IV	Institutional finance to Entrepreneurs	Professional Ethics , Human Values & Gender Issues
M.Com II Sem. IV	Communication Skill & Personality development	Professional Ethics , Human Values & Gender Issues

Head,
Deptt. of Commerce,
Smt. R.D.G. College for
Women, AKOLA